

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ФІНАНСИ

Методичні вказівки до проведення
практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форми здобуття освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Електронний ресурс

Рецензенти:

Г. М. Коптєва – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ННІ Економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ»;
С. О. Кузнецова – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ННІ Економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ».

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 20 лютого 2026 року)*

Фінанси : методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форми здобуття освіти спеціальності 073 «Менеджмент» ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування» [Електронний ресурс] / уклад. О. Л. Шелест. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 73 с.)

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Фінанси» призначені для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей і спрямовані на поглиблення теоретичних знань та формування практичних навичок у сфері фінансів. У виданні розкрито мету й завдання практичних занять, подано тематику, практичні завдання, задачі, питання для самоконтролю та рекомендації щодо їхнього виконання, глосарій.

Методичні вказівки сприяють розвитку аналітичного мислення, умінню застосовувати фінансові категорії, показники та інструменти в практичній діяльності, а також формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців. Матеріали можуть бути використані під час аудиторної та самостійної роботи студентів, а також викладачами для організації та контролю навчального процесу.

УДК 336

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026
© Шелест О. Л., уклад., 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематичний план навчальної дисципліни.....	5
Тема 1 Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів	8
Тема 2 Фінансове право і фінансова політика.....	14
Тема 3 Податки та податкова система.....	21
Тема 4 Бюджет. Бюджетна система.....	27
Тема 5 Фінанси суб'єктів господарювання	34
Тема 6 Фінансовий ринок.....	40
Тема 7 Міжнародні фінанси.....	45
Глосарій.....	50
Рекомендована література.....	70

ВСТУП

Процеси трансформації ринкових відносин в Україні супроводжуються глибокими змінами у фінансовій системі та посиленням значення фінансів і фінансової політики в забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. У сучасних умовах країна стикається з серйозними викликами: економічна ситуація характеризується наявністю суперечливих кризових явищ, уповільненими темпами розвитку промисловості й аграрного сектору, а також збереженням значного обсягу зовнішньої заборгованості.

За таких обставин постійно актуалізується потреба у пошуку шляхів стабілізації економіки, визначенні ефективних механізмів оздоровлення фінансового стану держави та суб'єктів господарювання. Суспільство покладає значні сподівання у вирішенні цих проблем на висококваліфікованих фахівців, підготовка та перепідготовка яких здійснюється у закладах вищої освіти.

Опанування теоретичних основ фінансової науки та підготовка майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах мають свої специфічні риси, серед яких ключове місце займає тісний зв'язок із практикою та врахування реальних завдань, що виникають у фінансовій діяльності. Фахівці фінансової сфери повинні глибоко розуміти сутність і функції фінансів, орієнтуватися в процесах формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на рівні держави, регіонів, підприємств і організацій. Саме для більш ефективного засвоєння навчального матеріалу з дисципліни «Фінанси» було створено навчальний практикум.

Метою вивчення дисципліни є дослідження системи фінансових відносин, що відображають процеси розподілу й перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту на макро- та мікрорівнях. Засвоєння курсу дозволяє оволодіти сучасними підходами до теорії та практики державної фінансової політики, а також основами формування фінансової системи ринкового типу.

Практикум підготовлено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за галуззю знань 07 «Управління і адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» з урахуванням чинних законодавчих і нормативно-правових актів, що регламентують діяльність різних фінансових інститутів.

Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів.

Предмет науки про фінанси. Фінанси - специфічна форма суспільних відносин. Об'єктивні передумови виникнення і розвитку фінансів. Фінанси як економічна, вартісна, розподільна, історична категорія. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин.

Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Прості і складні фінансові категорії. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями. Функції фінансів як виявлення суттєвих ознак, властивостей і суспільного призначення фінансів. Розподільча функція фінансів, її зміст. Об'єкти, суб'єкти розподілу вартості суспільного продукту. Контрольна функція. Фінансова інформація та її роль у реалізації контрольної функції. Дискусійні питання щодо функцій фінансів.

Тема 2. Фінансове право і фінансова політика

Діяльність фінансової системи держави як предмет фінансового права. Поняття фінансової системи і теоретичні аспекти її побудови. Структура фінансової системи. Сфери та ланки фінансових відносин, їх характеристика. Правові та організаційні основи фінансової системи. Органи управління фінансовою системою.

Державне регулювання фінансових відносин. Роль фінансової системи держави у забезпеченні умов економічного зростання. Фінансова політика - складова економічної і соціальної політики держави. Завдання і принципи фінансової політики. Стратегія і тактика фінансової політики. Фінансова політика в умовах фінансової кризи. Стабілізація фінансового стану в Україні та шляхи її забезпечення. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин. Структура фінансового механізму. Фінансове планування і прогнозування, фінансовий контроль, фінансові норми і нормативи, фінансові ліміти і резерви, фінансові стимули і санкції. Класифікація фінансового контролю.

Тема 3. Податки та податкова система

Сутність і функції податків. Класифікація податків, її ознаки. Види податків. Прямі податки. Непрямі податки. Елементи системи оподаткування. Теоретичні питання перекладання податків та ухилення від їх сплати. Податкова система: поняття, основи побудови. Становлення та розвиток податкової системи України. Податковий кодекс України, його значення для формування і функціонування науково - обґрунтованої і стабільної податкової системи держави. Характеристика окремих податків: ПДВ, акциз, податок з доходів

фізичних осіб, мито, податок на прибуток підприємств, місцеві податки. Податкова політика держави. Податкове зобов'язання, податковий кредит.

Тема 4. Бюджет. Бюджетна система

Бюджет як економічна і правова категорія. Місце і значення бюджету в загальній системі фінансових відносин. Розподільна і контрольна функції бюджету. Бюджетний механізм фінансового регулювання і посилення його конструктивного впливу на реалізацію стратегії економічного і соціального розвитку України.

Бюджетна система: поняття і принципи побудови. Критерії розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи. Бюджетний устрій України.

Бюджетний процес. Поняття бюджетного процесу і його складові етапи. Організаційні засади бюджетного планування. Порядок складання, розгляду і затвердження проектів державного і місцевих бюджетів. Виконання бюджетів за доходами і видатками. Секвестр бюджету. Захищені статті видатків бюджету.

Казначейська система виконання державного і місцевих бюджетів. Бюджетні права органів законодавчої і виконавчої влади.

Економічна суть доходів і видатків бюджету. Загальний і спеціальний фонди державного бюджету. Класифікація бюджетних доходів. Джерела формування державних доходів. Форми і методи мобілізації грошових коштів у бюджет.

Податкові і неподаткові надходження, їх склад і структура. Офіційні трансферти. Видатки державного бюджету, їх класифікація. Основні напрямки використання бюджетних коштів. Склад і структура витрат бюджету в соціально-культурній сфері. Фінансування науки. Витрати державного бюджету на фінансову підтримку економіки. Витрати на оборону і державне управління.

Тема 5. Фінансовий ринок

Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні. Суб'єкти фінансового ринку. Структура фінансового ринку. Грошовий ринок. Ринок кредитних ресурсів. Фондовий ринок як найважливіший сегмент фінансового ринку. Первинний і вторинний фондовий ринок, їх призначення. Біржовий і позабіржовий ринок цінних паперів. Інструменти фінансового ринку.

Правове регулювання фондового ринку. Держаний контроль за випуском і обігом цінних паперів. Фондова біржа: правове становище, організація і порядок роботи. Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Види фінансових послуг. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні. Професійні учасники як суб'єкт фінансового ринку. Валютний ринок.

Тема 6. Фінанси суб'єктів господарювання

Фінанси підприємств як основа фінансової системи. Сутність фінансів

господарських суб'єктів і принципи їх організації. Функції фінансів підприємств. Грошові надходження від діяльності підприємств, їх склад і економічна характеристика. Валовий і чистий дохід. Загальний і чистий прибуток. Класифікація доходів і видатків. Фінансові ресурси. Власні і залучені грошові кошти.

Особливості фінансів підприємств різних організаційно-правових норм. Джерела формування і напрямки використання фінансових ресурсів комерційних підприємств державної і недержавної форми власності. Взаємовідносини підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами. Вплив галузевих факторів на організацію фінансів підприємств.

Фінанси бюджетних установ. Кошторисне фінансування, його зміст і принципи. Неприбуткова діяльність громадських формувань і добродійних фондів.

Управління процесами формування і використання фінансових ресурсів господарських суб'єктів. Розробка балансів грошових потоків і прогнозування фінансових результатів.

Тема 7. Міжнародні фінанси

Сутність, призначення і роль міжнародних фінансів. Світові фінансові потоки: валютні, кредитні, фінансові ринки. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси країн і регіонів.

Міжнародна фінансова політика. Довгострокова та поточна міжнародна фінансова політика. Міжнародний фінансовий ринок та його структура. Міжнародний ринок кредитних ресурсів. Міжнародний ринок цінних паперів.

Валютний ринок. Світові валютні ринки. Національні валютні ринки. Ціноутворення на валютному ринку. Валютний курс. Міжнародний кредит. Класифікація міжнародних кредитів. Фінанси міжнародних організацій і інституцій. Фінансова діяльність міжнародних організацій. Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Агентство з гарантування багатосторонніх інвестицій). Банк міжнародних розрахунків. Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями. Проблеми гармонізації фінансів України відповідно до критеріїв і стандартів Європейського співтовариства.

ТЕМА 1

ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

I. Ключовий термін

Проаналізуйте термін «фінанси», поданий різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) фінанси – сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів (*Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.* Фінансовий словник. – Л.: Центр Європи, 1997);

б) фінанси – це одна з конкретних історичних форм економічних відносин, функціонування яких пов'язане з об'єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту (*Романенко О.Р.* Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004);

в) фінанси – економічна категорія, що відображає створення, розподіл, використання фондів фінансових ресурсів для задоволення потреб господарської діяльності, надання різноманітних послуг населенню з боку держави, забезпечення виконання державою її функції (*Василик О.Д.* Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000.);

г) фінанси – сукупність грошових відносин, пов'язаних із формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів, обміном, розподілом та перерозподілом вартості створеного на основі їх використання валового внутрішнього продукту, а за певних умов і національного багатства (*Опарін В.М.* Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. – К., 2001.);

д) фінанси – це перерозподільні відносини, суб'єктами яких є держава, підприємницькі структури й населення (*Суботович Ю.Л.* Фінанси в економічній системі держави // Фінанси України. – 2004. – № 5.);

е) фінанси – система грошових відносин, пов'язаних із рухом грошових потоків, формуванням, розподілом й використанням фінансового капіталу суб'єктами господарювання і державою; це система внутрішніх і міжнаціональних економічних відносин у процесі суспільного розширеного відтворення (*Нам Г.Г.* Фінанси України. - 2005. – № 8.).

ж)

II. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

1. Вартість кінцевих товарів і послуг, виготовлених і наданих на території країни за певний період.

2. Загальний еквівалент, за допомогою якого насамперед вимірюються витрати праці виробників.

3. Сукупність грошових відносин, організованих державою, у процесі яких

здійснюється формування і використання загальнодержавних грошових фондів для виконання економічних, соціальних і політичних завдань.

4. Чистий національний продукт, за винятком непрямих податків.

5. Сфера грошових відносин щодо розподілу вартості суспільного продукту і частини національного багатства, пов'язана з формуванням фінансових ресурсів у розпорядженні держави і її підприємств, використанням цих державних засобів на витрати з розширення виробництва, задоволення соціально-культурних потреб суспільства, які зростають, із вирішенням проблем щодо оборони країни та державного керування.

6. Покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою.

7. Створення й використання централізованих фондів.

8. Відшкодування видатків суб'єктів господарювання з основної діяльності та її розвитку за рахунок власних джерел.

9. Їх сутність полягає в централізації частини доходів структурних підрозділів і корпоративних об'єднань.

10. Вартість валового внутрішнього продукту, а також частина національного багатства, яка набуває грошової форми.

11. Процес вкладення грошей у ті або інші об'єкти із розрахунком на збільшення їх вартості, а також отримання додаткового доходу.

12. Фонди, що створюють міністерства та відомства.

13. Одна частина перерозподілених грошових ресурсів шляхом бюджетного фінансування знову переходить у сферу матеріального виробництва, щоб почати новий цикл первинного розподілу з наступним перерозподілом, інша частина перерозподілених грошових ресурсів переходить у сферу споживання.

14. Розподіл доданої вартості й формування первинних доходів суб'єктів, які беруть участь у створенні ВВП.

15. Передавання майна в користування за певну плату і на певний термін.

а) Фінанси;

б) гроші;

в) валовий внутрішній продукт;

г) державні фінанси;

д) національний дохід;

е) об'єкти дії розподільної функції фінансів;

ж) первинний розподіл;

з) перерозподіл;

и) відомчі фонди;

к) корпоративні фонди;

л) кінцевий результат перерозподільного циклу;

м) фінансове забезпечення відтворювального процесу;

н) самофінансування;

о) оренда;

п) інвестування.

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Фінанси – це:
 - а). усі. види доходів держави і підприємств;
 - б). еквівалент коштів;
 - в). сукупність економічних відносин, пов'язаних із обміном, розподілом і перерозподілом у грошовій формі вартості валового внутрішнього продукту (ВВП), а в певних умовах і національного багатства;
 - г). формування і використання засобів державного бюджету.
2. Об'єктами фінансових відносин є:
 - а). прибуток, податки, цінні папери;
 - б). валовий суспільний продукт і національний дохід;
 - в). грошові доходи;
 - г). держава, підприємства, громадяни.
3. Суб'єктами фінансових відносин є:
 - а). національний дохід і валовий суспільний продукт;
 - б). держава, підприємства, громадяни;
 - в). надходження від державних позик;
 - г). податки, цінні папери, валюта.
4. Термін *finantia* виник:
 - а). у I ст. до н. е. у Греції;
 - б). у IX–XI ст. у Франції;
 - в). у XIII–XV ст. в Італії;
 - г). у V–IV ст. до н. е. в Китаї.
5. Які ознаки фінансів вирізняються:
 - а). грошові відносини між суб'єктами;
 - б). рівноправність держави й інших суб'єктів фінансових відносин;
 - в). фондовий характер фінансових відносин;
 - г). потреба створення фіскального апарату;
 - д). матеріальною основою існування і функціонування фінансів є не тільки гроші?
6. У чому спочатку полягала сутність терміна *finantia*:
 - а). це система грошових відносин між державою і населенням;
 - б). грошовий платіж;
 - в). фонд коштів;
 - г). податкові надходження в бюджет?
7. Як відображається збільшення ролі фінансів у ринковій економіці:
 - а). ускладненням взаємозв'язку між суб'єктами-власниками;
 - б). фінанси перестають бути самостійною сферою грошових відносин;
 - в). гроші, виконуючи функцію обігу, стають капіталом;
 - г). зниженням ролі фінансів на мікрорівні і збільшенням їхнього значення на

макрорівні?

8. Які передумови виникнення фінансів:

- а). глава держави (монарх) став одноосібно розпоряджатися загальнодержавним фондом коштів;
- б). усунення монарха від керування скарбницею внаслідок революційних перетворень;
- в). виникли системи державних доходів і витрат;
- г). збори в бюджет здійснювалися у вигляді натуральних податей?

9. Що означає системний характер формування і виконання бюджету:

- а). визначений склад і суму державних доходів і витрат;
- б). визначений склад і структуру державних доходів і витрат, а також їхнє законодавче закріплення;
- в). законодавче закріплення порядку надходження податків у бюджет;
- г). основні групи видаткової частини бюджету практично не змінювалися протягом тривалого часу?

10. Які ознаки властиві для першого етапу розвитку фінансів:

- а). основна маса коштів витрачалася на військові цілі;
- б). обмежена кількість фінансових відносин;
- в). високий ступінь впливу фінансів на економіку;
- г). вузькість фінансової системи;
- д). багатоланковість фінансової системи?

11. Суспільне призначення фінансів полягає:

- а). у формуванні та використанні грошових фондів держави за допомогою особливих форм руху вартості;
- б). рухові вартості без готівки шляхом перерахування коштів за рахунками кредитних установ;
- в). виникненні грошових відносин з мобілізації фінансових ресурсів у розпорядження держави;
- г). грошових відносинах, пов'язаних з використанням державних засобів на потреби держави.

12. Яку іншу назву має функція фінансів утворення доходів:

- а). здійснення витрат;
- б). розподільна;
- в). нагромадження капіталу;
- г). системотворча?

13. Розподільна функція фінансів виявляється шляхом:

- а). проведення заходів фінансового впливу;
- б). виконання керівних рішень фінансової служби;
- в). розподілу та перерозподілу всіх грошових надходжень;
- г). концентрації фінансових ресурсів.

- д).
- е). Функція утворення доходів виявляється шляхом:
- ж). своєчасної та повної концентрації фінансових ресурсів у фондах коштів;
- з). розподілу та перерозподілу всіх грошових надходжень;
- и). проведення заходів фінансового впливу;
- к). стимулювання до зростання фінансових ресурсів.
- л).
- м). Із запропонованих факторів укажіть ті, які визначають ефективність фінансового сектору:
 - н). відмова від пільгового кредитування приватних і державних фірм;
 - о). скасування планів розподілу кредитів;
 - п). зменшення поточного дефіциту бюджету;
 - р). установлення єдиної системи обмінних курсів валют;
 - с). збільшення витрат на оборону;
 - т). стимулювання інфляції;
 - у). проведення конверсії військового виробництва;
 - ф). установлення пільгового кредитування приватних фірм;
 - х). зменшення податку для вітчизняного товаровиробника;
 - ц). розвиток підприємництва.
- ч).

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Фінанси – економічний інструмент розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу.
2. Сутність фінансів полягає в їх функціях.
3. На сучасному етапі розвитку фінансів відбувається поступове зростання їх ролі на макрорівні і зниження значення – на мікрорівні.
4. Однією з ознак фінансів є рівноправність держави та інших суб'єктів фінансових відносин.
5. Спочатку термін *finantia* означав податкові надходження в бюджет.
6. Матеріальна основа фінансів – гроші.
7. Фінанси не є історичною категорією.
8. Суспільне призначення фінансів виявляється у формуванні та використанні грошових фондів держави за допомогою особливих форм руху вартості.
9. Фінанси і гроші мають ідентичний зміст.
10. Фінанси і гроші мають ідентичні функції.
11. За хронологією першою виникла бюджетна ланка фінансової системи.
12. Нерозвинені форми фінансів мали продуктивний характер.
13. Фінанси – вираження розподільної сфери економічних відносин.
14. Регулярне надходження коштів у бюджет досягається шляхом створення фіскального апарату.

15. Структура витрат державного бюджету практично не змінювалася протягом багатьох століть.

16.

План семінарського заняття

1. Характерні ознаки фінансів та фінансових відносин.
2. Фінанси у системі ринкових відносин, соціально-економічна сутність фінансів.
3. Функції фінансів.
4. Фінансові категорії.

ТЕМА 2

ФІНАНСОВА ПРАВО ТА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

І. Ключовий термін

ІІ.

Проаналізуйте терміни «фінансова політика» і «фінансовий механізм», подані різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) фінансова політика – система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом (Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доп. – Л.: Центр Європи, – 1997.);

б) фінансова політика – це сукупність заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і використання, які держава здійснює через фінансову систему (Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004.);

в) фінансова політика – сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення її економічного і соціального розвитку (Василик О.Д. Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997.);

г) фінансова політика – сукупність дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою виконання певних завдань і досягнення поставлених цілей (Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001.);

д) фінансова політика – сукупність дій і заходів держави в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансів (Фінансова реструктуризація в Україні: Проблеми і напрями / За наук. ред. В.М. Федосовой. – К.: КНЕУ, 2002.);

е) фінансовий механізм – це сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства (Аранчій В.І. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – К.: Професіонал, 2004.);

ж) фінансовий механізм – сукупність видів, форм і методів організації фінансових відносин (Фінанси: Теоретичні основи: Підручник / М.В. Градчіна, В.Б., Захожай, Л.Л. Осипчук та ін.; За наук. ред. М.В. Градчіної, В.Б. Захожая. – К.: МАУП, 2002.);

з) фінансовий механізм – це система фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовуються у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформативного їхнього забезпечення, а також відповідної фінансової політики на мікро- та макрорівні (Коваленко О.М. Методологічні основи фінансового механізму //

Фінанси України. – 2003. – № 4.);

и) фінансовий механізм – це сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення (Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Д. Базилевича. – К.: Атака, 2004.);

к) фінансовий механізм – сукупність форм, методів і важелів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток суспільства (Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004);

л) фінансовий механізм – сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення (Василик О.Д. Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997.);

м) фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства (Опарін В.М, Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001);

н) фінансовий механізм – сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення (Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Сливнянко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доп. – Л.: Центр Європи, 1997.).

III. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

1. Спрямована на виконання завдань суспільства на конкретному етапі розвитку за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв'язків.

2. Діяльність пов'язана зі складанням планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць, країни в цілому.

3. Застосовується у разі несвоєчасного виконання грошових зобов'язань і нараховується за кожен день прострочення.

4. Сукупність фінансових методів та форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

5. Метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності; спосіб документального викриття недостач, витрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань.

6. Забезпечення стабільності грошового обігу шляхом управління

емісією, регулювання інфляції та курсу національної грошової одиниці; забезпечення своєчасності розрахунків у народному господарстві та в різних сферах фінансової системи шляхом регламентації і регулювання діяльності банківської системи; управління діяльністю фінансового ринку шляхом регламентації емісії та розміщення державних і корпоративних цінних паперів і регулювання їх дохідності.

7. Довготривалий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, що передбачає вирішення великомасштабних питань, визначених економічною та соціальною стратегіями.

8. Засіб матеріального впливу на винних у порушенні законодавства, угод або чинних правил; накладається, як правило, у твердій грошовій сумі.

9. Реалізує інтереси держави, її головне завдання – вилучення частини ВВП на загальнодержавні потреби шляхом перерозподілу цих коштів через бюджет.

10. Визначення цілей, завдань, на виконання яких спрямовується процес формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів.

11. Створення, застосування, перевірка дотримання, вивчення, аналіз і вдосконалення форм фінансових відносин.

12. Основа для приведення в дію відповідних стимулів (у формі пільг, санкцій, дотацій) та інструментів, що обмежують ту чи іншу форму діяльності (штрафи, відміна пільг, додаткове оподаткування).

13. Сукупність важелів, які за напрямом діяльності дії поділяються на стимули і санкції. Стимулами можуть бути різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні), а санкції – це штрафи, пеня та ін.

14. Пов'язана з розподілом фонду грошових коштів держави та його використанням за галузевим, цільовим, територіальним призначенням.

15. Мають нейтралізувати дію непередбачуваних факторів, що можуть виникнути в майбутньому.

- а) Фінансова стратегія;
- б) податкова політика;
- в) фінансова тактика;
- г) кредитно-грошова політика;
- д) фінансовий механізм;
- е) фінансова політика;
- ж) фінансове планування;
- з) штраф;
- и) пеня;
- к) ревізія;
- л) бюджетно-фінансова політика;
- м) фінансові показники;
- н) резерви;
- о) система управління фінансами;
- п) зміст процесу управління фінансами

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Найдинамічнішою частиною фінансової політики є:
 - а) стратегія керування фінансами;
 - б) тактика керування фінансами;
 - в) фінансовий механізм;
 - г) функціональна система керування.
2. Хто є основоположником регулювальної фінансової політики:
 - а) А. Сміт;
 - б) Д. Рікардо;
 - в) Дж. Кейнс;
 - г) Т. Мальтус?
3. Які функціональні елементи керування фінансами:
 - а) планування;
 - б) кредитування;
 - в) оперативне керування;
 - г) контроль;
 - д) вибір виду фінансового механізму?
4. Які є напрями діяльності, що визначають довго- і середньострокову перспективи використання фінансів:
 - а) тактика керування фінансами;
 - б) організація фінансових відносин;
 - в) стратегія керування фінансами?
5. Невтручання держави в економіку – це основна ознака певного типу фінансової політики, а саме:
 - а) класичного;
 - б) регулювального;
 - в) планово-директивного.
6. Яке із тверджень правильне:
 - а) основою фінансової системи служать фінанси підприємств;
 - б) фінансова система не має єдиного джерела ресурсів усіх ланок;
 - в) до фінансів суб'єктів господарювання належать фінансові ресурси державних і колективних суб'єктів;
 - г) фінанси виконують дві функції: розподільну і контрольну;
 - д) фінансисти вирізняють не одну концепцію щодо поняття «роботи», яку виконують фінанси?
7. Які особливості фінансового механізму регулювального типу фінансової політики вирізняють:
 - а) стимулювання державних витрат, за рахунок яких формується додатковий попит;
 - б) законодавче закріплення прибуткового податку з прогресивних ставок з метою вилучення доходів, що використовуються як заощадження;
 - в) обмеження державних витрат?
8. Які завдання належать до фінансового контролю:
 - а) контроль за дотриманням фінансово-господарського законодавства;
 - б) оцінювання економічної ефективності фінансово-господарських

операцій;

в) делегування відповідальності за окремими сферами фінансової роботи;

г) оцінювання доцільності зроблених витрат;

д) вироблення фінансової стратегії?

9. Virізняють класифікаційні ознаки видів контролю:

а) час проведення;

б) суб'єкти;

в) планування;

г) сфери фінансової діяльності;

д) методи проведення;

е) аудиторський і відомчий.

10. Завданнями державного фінансового контролю є:

а) розробка, затвердження і виконання бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів;

б) контроль за фінансовою діяльністю державних підприємств, установ, банків;

в) вибір системи оплати праці;

г) контроль недержавної сфери економіки;

д) встановлення обов'язкового для всіх підприємств, організацій і посадових осіб порядку здійснення фінансової діяльності.

11. Який вид контролю має попереджати можливі зловживання у процесі отримання і витрати коштів:

а) президентський;

б) поточний;

в) валютний;

г) податковий;

д) попередній?

12. До фінансового контролю за діяльністю підприємств належить контроль з боку:

а) держави;

б) посередницьких фірм;

в) трастових компаній;

г) кредитних установ;

д) акціонерів;

е) економічних служб підприємства.

13. Які органи виконавчої влади України здійснюють фінансовий контроль:

а) Секретаріат Президента України;

б) Кабінет Міністрів України;

в) Національний банк України;

г) аудиторські фірми;

д) Контрольно-ревізійне управління?

14. За формою проведення фінансовий контроль буває:

- а) обов'язковим;
- б) попереднім;
- в) ініціативним;
- г) оперативним;
- д) бюджетним.

15. За методом проведення вирізняють такі види контролю:

- а) аудиторський;
- б) кредитний;
- в) ревізія;
- г) нагляд;
- д) поточний;
- е) обстеження.

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Перевірка здійснюється з метою докладного вивчення окремих сфер фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації або їх підрозділів .

2. Попередній контроль проводиться у процесі фінансових операцій (перерахування податків, збір, утворення фондів грошових коштів, здійснення виплат та ін.).

3. Аудитори мають право отримувати всі потрібні документи для проведення перевірок, а також пояснення до них.

4. В управлінні фінансами вирізняють об'єкт і суб'єкти управління. Суб'єктом є централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів, що створюються і використовуються в усіх ланках фінансової системи.

5. Ліміти – певне обмеження на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина.

6. Найдинамічнішою частиною фінансової політики є тактика керування фінансами.

7. Взаємозв'язок і взаємозалежність складових фінансової системи зумовлені єдиною сутністю фінансів.

8. Методи формування фінансових ресурсів не є елементом фінансового механізму.

9. Під поняттям «фінансова стратегія» розуміють сукупність заходів, спрямованих на досягнення перспективних фінансових цілей.

10. Терміни «державний бюджет», «позабюджетні фонди», «державний кредит», «фонди страхування», «фондовий ринок» можна об'єднати в понятті «загальнодержавні фінанси».

11. Джерелом централізованих коштів держави є національний дохід.

12. Попередній контроль передбачає оцінювання обґрунтованості фінансових програм.

13.Оперативний контроль проводиться після здійснення укладання грошових угод, фінансових операцій.

14.Наступний контроль здійснюється шляхом аналізу та ревізії звітної фінансової і бухгалтерської документації.

15.За допомогою поточного контролю оцінюються результати фінансової діяльності.

План семінарського заняття

1. Фінансова система України, її основні підсистеми та ланки.
2. Правове регулювання фінансової діяльності держави.
3. Фінансова політика як складова економічної політики держави.
4. Фінансовий механізм.
5. Державне управління фінансами.
6. Фінансовий контроль.

ТЕМА 3 ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМА

I. Ключовий термін

Проаналізуйте терміни, подані різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) податки – це фінансові відносини між державою та платником податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідного для виконання державою її функцій (Золотко І.А. Податкова система: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – 2-ге вид., доп. перероб. – К.: КНЕУ, 2005.);

б) податки – обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету (Буряк П.Ю., Беркита К.Ф., Ярема Б.П. Податкова система: теорія і практика застосування активних методів навчання: Навч. посіб. – К.: Професіонал, 2004.);

в) податки – система обов'язкових платежів підприємств, організацій і населення, які є одним із джерел формування доходів державного бюджету (Загородній Л.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Л.: Центр Європи, 1997.);

г) податки – це сукупність фінансових відносин, що складаються у процесі перерозподілу ВВП з метою створення централізованого державного фонду для фінансування суспільних функцій (Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004.);

д) податки як економічна категорія означають примусове стягнення (присвоєння) державою з фізичних і юридичних осіб частки необхідного їй додаткового продуктів відповідно до діючих законів України (Андрущенко В.Л. Фіскально-бюджетний інституціоналізм: компроміс етатизму та антиетатизму // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Економічні науки. – 2000. – № 3.);

е) податки – частина національного доходу, що вилучається державою в населення шляхом позаекономічного та економічного примусу здебільшого на еквівалентній основі з метою виконання її соціально-економічних, політичних, правових функцій і досягнення військових цілей (Економічна енциклопедія: У 3 Т. – Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2001.).

II. Основні терміни і поняття

До кожного із перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття;

1. Фізична або юридична особа, а також група осіб без статусу юридичної особи, які згідно із законодавчими актами зобов'язані сплачувати податки й інші обов'язкові платежі.

2. Платіж, стягнутий спеціально уповноваженими органами з юридичних і фізичних осіб за здійснення дій і видачу юридичних документів.

3. Сукупність податків, зборів, інших платежів і внесків у бюджет; державні цільові фонди платників податків та органів, що здійснюють контроль за правильністю нарахувань, повнотою та своєчасністю сплати в установленому законом порядку.

4. Платежі, стягнуті державними органами з платників за надання права брати участь у користуванні майна або використовувати матеріальні або нематеріальні об'єкти.

5. Обов'язкові нормативні платежі з прибутку чи доходу.

6. Певний період часу, протягом якого платнику надається пільга у вигляді звільнення від сплати податку.

7. Повне або часткове звільнення платників податків сплачувати податки відповідно до чинного законодавства.

8. Спеціалізований контроль з боку державних органів за дотриманням податкового законодавства, правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків та інших обов'язкових платежів юридичними і фізичними особами.

9. Діяльність держави, пов'язана із використанням податків, полягає в розробці концепцій їхнього розвитку і принципів організації.

10. Узаконена форма відчуження власності юридичних і фізичних осіб у бюджет відповідного рівня в обсягах і терміни, передбачених законом.

11. Одиниця виміру (фізичного чи грошового) об'єкта оподаткування.

12. Певна еквівалентність відносин платника з державою.

13. Частка податку в доході платника.

14. Дохід, з якого платник сплачує податок.

15. Законодавчо встановлена величина податку на одиницю оподаткування.

а) Податки;

б) збори;

в) мито;

г) податкова система;

д) податкова політика;

е) податкові канікули;

ж) податкові пільги;

з) податковий контроль;

и) суб'єкт податку;

к) прямі податки;

л) плата;

м) джерело податку;

н) одиниця оподаткування;

о) ставка податку;

п) податкова квота.

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Які функції державної податкової інспекції:

- а) здійснення перевірки документів, пов'язаних із нарахуванням і сплатою податків, внесків та інших платежів у бюджет і позабюджетні фонди;
- б) нарахування величини податків, внесків та інших платежів у бюджет і позабюджетні фонди; виправлення помилок;
- в) перевірка наявності спеціальних дозволів на здійснення певного виду діяльності;
- г) контроль за повнотою і своєчасністю сплати податків та інших обов'язкових платежів?

2. До загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів належать:

- а) акцизний податок;
- б) ринковий збір;
- в) рентні платежі;
- г) податок на прибуток підприємств;
- д) комунальний податок;
- е) збір за паркування автотранспорту.

3. До місцевих податків та інших обов'язкових платежів належать:

- а) податок на рекламу;
- б) плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності;
- в) збір за забруднення навколишнього середовища;
- г) збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг;
- д) податок на промисел.

4. До податків, які стягуються з юридичних осіб належать:

- а) податок на прибуток;
- б) податок на додану вартість;
- в) податок на промисел;
- г) прибутковий податок;
- д) акцизний податок.

5. До податків, що стягуються з юридичних і фізичних осіб, належать:

- а) земельний податок;
- б) податок на промисел;
- в) податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- г) комунальний податок.

6. У чому полягають обов'язки платників податків та інших обов'язкових платежів:

- а) сплачувати належні суми податків у встановлений законодавством термін;
- б) надавати в Державну податкову інспекцію (ДПІ) документи, що

підтверджують право на пільги з оподаткування;

в) дозволяти посадовим особам Державної податкової інспекції обстежувати приміщення, які використовуються для одержання доходів та пов'язані зі змістом об'єкта оподаткування;

г) оскаржувати у встановленому порядку рішення ДПІ та дії окремих посадових осіб?

7. У чому полягає сутність податку на додану вартість (ПДВ):

а) прямий податок, що сплачується в бюджет за ставкою 20 % вартості товару;

б) непрямий податок, який включається в ціну товару і сплачується в бюджет продавцем товару;

в) прямий податок, сплачений у бюджет покупцями товару;

г) непрямий податок, що включається в ціну товару, сплачується в бюджет покупцями товару?

8. Акцизний збір стягується з:

а) оборотів від реалізації виготовлених в Україні підакцизних товарів шляхом їх продажу;

б) митної вартості імпортованих товарів, придбаних за іноземну валюту;

в) оборотів від реалізації товарів на митній території України;

г) оборотів від реалізації товарів як на митній території України, так і за її межами;

9. Державний збір – грошовий збір, який стягують державні органи у процесі виконання ними визначених функцій в інтересах фізичних та юридичних осіб:

а) за позовними заявами;

б) за операціями з цінними паперами;

в) за здійснення нотаріальних дій;

г) під час підписання угод між підприємствами.

10. Об'єктом плати за землю є:

а) сільськогосподарські угіддя;

б) землі, виділені для потреб промисловості;

в) заповідники;

г) земельні ділянки, надані громадянам для ведення власного підсобного господарства.

11. Залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на:

а) загальнодержавні та місцеві;

б) податки на доходи, споживання і майно;

в) прямі та непрямі;

г) розкладні та квотарні, або окладні.

12. Залежно від порядку зарахування податки поділяються на:
- а) загальнодержавні та місцеві;
 - б) податки на доходи, споживання і майно;
 - в) регульовані та закріплені;
 - г) розкладні та квотарпі, або окладні,
13. Як поділяються податки за способом побудови їх ставки:
- а) на тверді та процентні;
 - б) пропорційні та прогресивні;
 - в) регресивні та змішані;
 - г) прогресивно-регресивні й регресивно-прогресивні?
14. Ухилення від сплати податку – це:
- а) несвоєчасне заповнення декларації;
 - б) зміна поведінки з метою зменшення суми податкових зобов'язань;
 - в) фінансування закладів освіти;
 - г) виплата премій працівникам.
15. Головним завданням податкового планування є:
- а) мінімізація податків на основі максимального використання можливостей податкового законодавства, у тому числі й податкових пільг;
 - б) стягнення максимального рівня податків;
 - в) планування доходів бюджету;
 - г) визначення основних джерел поповнення місцевих бюджетів.

IV.Правильно / неправильно

V.

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Прогресивні ставки – це такі ставки, величина яких зростає зі збільшенням обсягів об'єкта оподаткування.
2. До складу витрат звітного періоду включаються суми, сплаченого податку на додану вартість.
3. Витрати, пов'язані зі сплатою штрафів і неустойок, не включаються до складу валових витрат.
4. У процесі ввезення імпортованих товарів акцизний збір сплачується під час митного оформлення.
5. Сума ПДВ, що підлягає сплаті в бюджет або відшкодуванню з бюджету, визначається як різниця між загальною сумою нарахованого кредиту і сумою податкових зобов'язань звітного періоду.
6. Фонд оплати праці є об'єктом оподаткування.
7. Об'єкт оподаткування прибуткового податку – це сукупний оподаткований дохід за календарний рік, отриманий з різних джерел як на території України, так і за її межами, як у грошовій, так і в натуральній формі.

8. Платниками прибуткового податку є підприємства, що використовують працю найманих робітників.

9. Податок на землю – це загальнодержавний податок.

10. Непрямі податки встановлюються в цінах товарів і послуг, їх величина для окремого платника безпосередньо не залежить від його доходів.

11. Процес примусового відчуження частки доходів юридичних осіб і громадян на загальносуспільні потреби характеризує односторонній рух вартості (від платника податку до держави) без еквівалентного обміну.

12. Плата, податки та відрахування можуть сплачуватися як державі, так і іншим юридичним особам.

13. Імперативність – це перша важлива ознака податку.

14. Податковий кредит, як і будь-який інший кредит, надається на умовах повернення і платності, оформляється відповідним договором між підприємством і податковим органом.

15. Прямі податки сприяють такому розподілу податкового тягаря, за якого більше платять ті члени суспільства, які мають менші доходи.

План семінарського заняття

1. Економічна сутність і функції податків.
2. Складові податку, та їх характеристика.
3. Податкова система та податкова політика в Україні.
4. Класифікація податків.
5. Характеристика основних податків податкової системи України.

ТЕМА 4 БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

І. Ключовий термін

Проаналізуйте термін «фінансова система», поданий різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) фінансова система – це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє і використовує централізовані та децентралізовані грошові фонди (*Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.* Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доп. – Л.: Центр Європи, 1997.);

б) фінансова система – сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення (*Романенко О.Р.* Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004.);

в) фінансова система – сукупність сфер і ланок фінансових відносин, які взаємопов'язані між собою (*Родионова В.М., Вавалов Ю.Я., Гончаренко Л.И.* Финансы: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 1996.);

г) фінансова система – це сукупність відносно відособлених взаємопов'язаних сфер і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин (*Опарін В.М.* Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001.).

ІІ. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

1. Мобілізація коштів на потреби господарської діяльності шляхом випуску та реалізації цінних паперів, які є гарантом повернення вкладених коштів і отримання доходу.

2. Система грошових фондів, що перебувають в руках держави і призначені для фінансового забезпечення функцій, властивих їй.

3. Цілеспрямована діяльність держави, пов'язана з практичним використанням фінансового механізму.

4. Органи, які здійснюють керування фінансами.

5. Система грошових фондів, що забезпечують процес виробництва і відтворення.

6. Єдиний орган законодавчої влади, який ухвалює закони, у тому числі з фінансових питань, затверджує Державний бюджет України та вносить зміни до нього; здійснює контроль за виконанням Державного бюджету України; ухвалює рішення щодо звіту про його виконання; визначає засади

внутрішньої та зовнішньої політики.

7. Грошові доходи, нагромадження та надходження, що формуються суб'єктами господарювання і державою, призначені для розширеного відтворення, матеріального стимулювання працівників, з метою задоволення соціальних потреб, вирішення питань, пов'язаних з обороною та державним керуванням.

8. Грошові фонди, що формуються в жителів країни з доходів, отриманих на основі їх трудової та господарської діяльності.

9. Сукупність сфер і ланок фінансових відносин, які взаємопов'язані між собою.

10. Грошові фонди, що формуються за рахунок фінансових ресурсів.

11. Проводить торги з купівлі-продажу іноземних валют.

12. Орган, створений з метою ефективного управління коштами Державного бюджету України, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах наявних обсягів фінансових ресурсів у державному бюджеті.

13. Основна фінансова інституція у сфері грошового ринку.

14. Орган, створений з метою здійснення позавідомчого контролю за складанням і виконанням державного бюджету, вироблення й аналізу бюджетної політики держави, контролю у сфері державного кредитування і грошово-кредитної політики.

15. Як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки та природокористування.

- а) фінансові ресурси;
- б) фінансова система;
- в) ринок цінних паперів;
- г) Верховна Рада України;
- д) фінансовий апарат;
- е) фінансові фонди;
- ж) державні фінанси;
- з) фінанси населення;
- и) керування фінансами;
- к) фінанси підприємств;
- л) Кабінет Міністрів України;
- м) Державне казначейство України;
- н) Рахункова палата;
- о) Національний банк України;
- п) Міжбанківська валютна біржа.

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Фінансова система – це єдина система, оскільки:

- а) вона ґрунтується на єдиному джерелі ресурсів усіх ланок;

- б) джерелом централізованих грошових фондів є національний дохід;
- в) її функція полягає в забезпеченні певних темпів розвитку всіх галузей промисловості;
- г) вона складається тільки з однієї ланки.

2. Поняття «фінансова система» означає:

- а) сукупність централізованих і децентралізованих фінансів;
- б) сукупність різних сфер і ланок фінансових відносин, у процесі яких формуються і використовуються фонди;
- в) грошові кошти;
- г) потоки фінансових ресурсів;
- д) наявність різноманітних фінансових закладів.

3. До фінансів невиробничої сфери належать:

- а) фінанси торгівлі;
- б) фінанси науки;
- в) фінанси зв'язку;
- г) фінанси охорони здоров'я.

4. У чому полягає сутність фінансових ресурсів:

- а) це грошові фонди, які створюються у процесі розподілу, перерозподілу і використання валового національного продукту за певний період;
- б) економічні відносини, що складаються під час створення та розподілу грошових доходів і накопичень, у держави та суб'єктів господарювання;
- в) наявність різноманітних фінансових закладів?

5. Що є основним джерелом зростання та накопичення фінансових ресурсів держави:

- а) національний дохід;
- б) валовий національний продукт;
- в) доходи підприємств і організацій;
- г) доходи громадян?

6. Обмеженість ресурсів – це проблема, що:

- а) є тільки в бідних країнах;
- б) тільки в бідних людей;
- в) в усіх людей і суспільств;
- г) ніколи не виникає в багатих людей.

7. Верховна Рада України – це:

- а) глава держави, що створює з урахуванням коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби; підписує закони, ухвалені Верховною Радою України; має право вето щодо цих законів із

подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою України;

б) єдиний орган законодавчої влади, який ухвалює закони, у тому числі з фінансових питань, затверджує Державний бюджет України та вносить зміни до нього; здійснює контроль за виконанням Державного бюджету України; приймає рішення щодо звіту про його виконання; визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики;

в) вищий орган у системі органів виконавчої влади, який забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; організовує розроблення проекту закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, надає Верховній Раді звіт про його виконання;

г) сукупність фінансових установ, на які покладено управління фінансовою системою держави. До організаційного складу фінансової системи України належать: Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба, Державне казначейство, Рахункова палата, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку та ін.

8. Кабінет Міністрів України – це:

а) глава держави, що створює з урахуванням коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби; підписує закони, ухвалені Верховною Радою України; має право вето щодо цих законів із подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою України;

б) єдиний орган законодавчої влади, який ухвалює закони, у тому числі з фінансових питань, затверджує Державний бюджет України та вносить зміни до нього; здійснює контроль за виконанням Державного бюджету України; приймає рішення щодо звіту про його виконання; визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики;

в) вищий орган у системі органів виконавчої влади, який забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; організовує розроблення проекту закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, надає Верховній Раді звіт про його виконання;

г) сукупність фінансових установ, на які покладено управління фінансовою системою держави. До організаційного складу фінансової системи України належать: Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба, Державне казначейство, Рахункова палата, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку та ін.

9. Фінансовий апарат – це:

а) глава держави, що створює з урахуванням коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби; підписує закони, ухвалені Верховною Радою України; має право вето щодо цих законів із подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховною Радою України;

б) єдиний орган законодавчої влади, який ухвалює закони, у тому числі з фінансових питань, затверджує Державний бюджет України та вносить зміни до нього; здійснює контроль за виконанням Державного бюджету України; приймає рішення щодо звіту про його виконання; визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики;

в) вищий орган у системі органів виконавчої влади, який забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; організовує розроблення проекту закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, надає Верховній Раді звіт про його виконання;

г) сукупність фінансових установ, на які покладено управління фінансовою системою держави. До організаційного складу фінансової системи України належать: Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба, Державне казначейство, Рахункова палата, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку та ін.

10. Які функції виконує міжбанківська валютна біржа:

а) проводить операції з цінними паперами. Основне її призначення – організація функціонування вторинного ринку. Однак, з одного боку, з її допомогою може здійснюватись і первинне розміщення цінних паперів, а з іншого, – вторинний ринок може функціонувати за межами біржі;

б) організовує функціонування ринку цінних паперів; проводить реєстрацію випуску цінних паперів та регулює їх кругообіг; забезпечує формування інфраструктури ринку, видає ліцензії фінансовим посередникам, які здійснюють операції з цінними паперами;

в) проводить торги з купівлі-продажу іноземних валют. Ціни, що формуються на цій біржі, характеризують ринковий курс валют, тобто такий, який складається під впливом попиту і пропозиції, як на національну, так і на іноземні валюти;

г) вона створюється з метою акумуляції раціонального розміщення коштів, призначених для пенсійного забезпечення?

11. У чому полягають функції державної комісії з цінних паперів та фондового ринку:

а) проводить операції з цінними паперами. Основне її призначення – організація функціонування вторинного ринку. Однак, з одного боку, з її

допомогою може здійснюватись і первинне розміщення цінних паперів, а з іншого, – вторинний ринок може функціонувати за межами біржі;

б) організовує функціонування ринку цінних паперів; проводить реєстрацію випуску цінних паперів та регулює їх кругообіг; забезпечує формування інфраструктури ринку, видає ліцензії фінансовим посередникам, які здійснюють операції з цінними паперами;

в) проводить торги з купівлі-продажу іноземних валют. Ціни, що формуються на цій біржі, характеризують ринковий курс валют, тобто такий, який складається під впливом попиту і пропозиції, як на національну, так і на іноземні валюти;

г) вона створюється з метою акумуляції раціонального розміщення коштів, призначених для пенсійного забезпечення?

12. Які функції виконує фондова біржа:

а) проводить операції з цінними паперами. Основне її призначення – організація функціонування вторинного ринку. Однак, з одного боку, з її допомогою може здійснюватись і первинне розміщення цінних паперів, а з іншого, – вторинний ринок може функціонувати за межами біржі;

б) організовує функціонування, ринку цінних паперів; проводить реєстрацію випуску цінних паперів та регулює їх кругообіг; забезпечує формування інфраструктури ринку, видає ліцензії фінансовим посередникам, які здійснюють операції з цінними паперами;

в) проводить торги з купівлі-продажу іноземних валют. Ціни, що формуються на цій біржі, характеризують ринковий курс валют, тобто такий, який складається під впливом попиту і пропозиції як на національну, так і на іноземні валюти;

г) вона створюється з метою акумуляції раціонального розміщення коштів, призначених для пенсійного забезпечення?

13. Рівень мікроекономіки фінансової системи України включає:

а) державні фінанси;

б) міжнародні фінанси;

в) фінанси суб'єктів господарювання;

г) фінансовий ринок.

14. Мобілізуючи доходи до бюджету, держава впливає на фінансові можливості господарських структур і громадян, використовуючи насамперед:

а) податковий механізм;

б) бюджетний устрій;

в) фінансовий механізм;

г) грошово-кредитну політику.

15. Провідну роль в управлінні фінансами відіграє:

а) Кабінет Міністрів України;

б) Верховна Рада України;

в) Державне казначейство;

- г) Міністерство фінансів.

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Фінансові ресурси використовуються у фондовій і нефондовій формах.
2. Фінансові ресурси є матеріальними носіями фінансових відносин.
3. Фінансова система - це сукупність фінансових установ.
4. Призначення фінансових фондів полягає в підготовці умов, що забезпечують задоволення потреб суспільства, які постійно змінюються.
5. Фінансова система – це єдина система, оскільки вона складається тільки з однієї ланки.
6. Державне казначейство України створене з метою реалізації податкової політики.
7. Рахункова палата може виконувати ревізійну роботу в різних ланках фінансової системи.
8. Національний банк України є основною фінансовою інституцією у сфері грошового ринку.
9. Пенсійний фонд України створений з метою ефективного управління коштами Державного бюджету України.
10. Діяльність фінансових посередників ґрунтується на їх поінформованості та глибоких знаннях ринку цінних паперів.
11. З огляду на організаційну будову фінансова система – це сукупність відносно відособлених взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які відображають специфічні форми й методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.
12. Провідне місце в державних фінансах належить бюджетам різних рівнів, які об'єднуються в Україні у зведеному бюджеті держави.
13. Мобілізуючи доходи до бюджету, держава впливає на фінансові можливості господарських структур і громадян, використовуючи, насамперед, податковий механізм.
14. Державні фонди цільового призначення мають у розпорядженні майже чверть усіх фінансових ресурсів держави.
15. Розлад фінансової системи не може призвести до фінансової кризи в державі.

План семінарського заняття

1. Економічна сутність і призначення бюджету.
2. Склад доходів і видатків бюджетів.
3. Бюджетна система та принципи її побудови.

ТЕМА 5

ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

І. Ключовий термін

Проаналізуйте термін «фінанси підприємств», поданий різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) фінанси підприємств – це різноманітні фонди фінансових ресурсів, які створюються й використовуються з метою здійснення виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг у різних галузях економіки (*Василик О.Д.* Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997.);

б) фінанси підприємств – сукупність обмінно-розподільних відносин, що виникають на підприємстві у процесі формування, розміщення і використання фінансових ресурсів, здійснення витрат, отримання і розподілу доходів (*Опарін В.М.* Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.:КНЕУ, 2001);

в) фінанси підприємств – система економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання фондів грошових ресурсів підприємства (*Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.* Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доп. – Л.: Центр Європи, 1997);

г) фінанси підприємств – це економічні відносини, пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів на мікроекономічному рівні в процесі відтворення (*Романенко О.Р.* Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004);

д) фінанси підприємств – економічні відносини, які відображають формування, розподіл та використання грошових фондів і доходів суб'єктів господарювання у процесі відтворення (*Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М.* Фінанси підприємств: Навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. – К.: Знання-Прес, 2004.);

е) фінанси підприємств – економічні відносини, пов'язані з рухом грошових коштів, формуванням, розподілом і використанням доходів та грошових фондів суб'єктів підприємства у процесі відтворення (Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000.).

ІІ. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

1. Фінансові інвестиції, вкладені на термін, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

2. Сума будь-яких витрат підприємства у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які здійснюються як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), що здобуваються (виготовляються) для їхнього подальшого використання у власній господарській діяльності.

3. Повна окупність витрат на виробництво продукції, інвестування та

розвиток виробництва за рахунок власних коштів і, за необхідності, банківських і комерційних кредитів.

4. Кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства; визначається як різниця між виторгом і витратами.

5. Валові грошові надходження і платежі підприємства.

6. Сукупність заходів з метою оздоровлення фінансового стану підприємства і запобігання банкрутства.

7. Руйнування, відмова підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями у зв'язку з браком коштів.

8. Економічні грошові відносини, які виникають у результаті руху грошей і грошових потоків, що утворюються на цій основі, пов'язані з функціонуванням створюваних на підприємствах грошових фондів.

9. Повна сума грошових надходжень від реалізації товарної продукції, робіт, послуг і матеріальних цінностей.

10. Комплексне поняття, яке вирізняється системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства; характеристика його фінансової конкурентоспроможності, виконання зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання.

11. Частина капіталу підприємства, вкладеного в сукупність матеріально-речових цінностей, що належать до засобів праці.

12. Різниця між коштами, що надійшли, і коштами, які підприємство виплатило за конкретний період.

13. Фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

14. Частина капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи.

15. Властивість суб'єкта господарювання вчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання, що впливають із торговельних кредитних та інших операцій грошового характеру.

- а) Фінанси підприємств;
- б) самофінансування;
- в) фінансовий стан підприємства;
- г) платоспроможність підприємства;
- д) банкрутство;
- е) санація підприємства;
- ж) рух коштів;
- з) потік коштів;
- и) довгострокові фінансові інвестиції;
- к) поточні фінансові інвестиції;
- л) оборотні кошти;
- м) основні засоби;
- н) валова виручка;
- о) витрати на виробництво і реалізацію продукції;
- п) прибуток.

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Які є принципи організації фінансів підприємств:
 - а) самофінансування;
 - б) матеріальна відповідальність
 - в) виплата дивідендів;
 - г) цільове фінансування;
 - д) забезпечення фінансовими ресурсами;
 - е) нагляд;
 - ж) господарська самостійність?

2. У межах підприємств фінансові відносини охоплюють:
 - а) відносини з іншими підприємствами й організаціями за постачаннями сировини і матеріалів;
 - б) відносини між підрозділами всередині галузі;
 - в) відносини між підприємствами і кредитною системою;
 - г) відносини з дочірніми підприємствами;
 - д) відносини між державою і населенням.

3. Принцип господарської самостійності підприємств обмежується:
 - а) нарахуванням відсотків за користування кредитом за ставками, установленними законодавством;
 - б) нарахуванням амортизації за ставками, установленними законодавством;
 - в) одноманітністю форм власності;
 - г) сплатою податків за встановленими ставками.

4. Реалізація принципу матеріальної зацікавленості підприємства може бути забезпечена:
 - а) гідною оплатою праці;
 - б) формуванням фінансових резервів;
 - в) повною окупністю витрат;
 - г) оптимальною податковою політикою держави;
 - д) дотриманням економічно обґрунтованих пропорцій у розподілі чистого прибутку на споживання і нагромадження.

5. До внутрішньогалузевих грошових відносин належать:
 - а) внутрішньовиробничий госпрозрахунок;
 - б) відносини підприємства з вищим керівництвом галузі;
 - в) відносини підприємств із бюджетом і позабюджетними фондами;
 - г) відносини підприємств із кредитною системою.

6. Пеня, штрафи, неустойки стягуються:
 - а) за порушення договірних зобов'язань;
 - б) за недотримання економічно обґрунтованих пропорцій у розподілі чистого прибутку;

- в) за несвоєчасне повернення позик;
 - г) за порушення податкового законодавства;
 - д) за порушення принципу самофінансування.
7. Надходження коштів від інвестиційної діяльності забезпечується за рахунок:
- а) дивідендів від довгострокових фінансових інвестицій;
 - б) довгострокових фінансових вкладень;
 - в) надходження від продажу й оплати векселів;
 - г) короткострокових кредитів.
8. Відплив коштів від фінансової діяльності забезпечується шляхом:
- а) погашення короткострокових кредитів;
 - б) оплати векселів;
 - в) цільового фінансування;
 - г) довгострокових фінансових вкладень.
9. Відплив коштів від інвестиційної діяльності забезпечується за рахунок:
- а) погашення довгострокових кредитів;
 - б) капітальних вкладень на розвиток виробництва;
 - в) погашення кредиторської заборгованості;
 - г) довгострокових фінансових вкладень;
 - д) продажу нематеріальних активів.
10. Приплив коштів за рахунок фінансової діяльності здійснюється шляхом:
- а) виплати дивідендів;
 - б) продажу основних засобів;
 - в) надходжень від продажу й оплати векселів;
 - г) цільового фінансування;
 - д) довгострокових кредитів.
11. Короткострокові кредити найчастіше використовуються з метою:
- а) купівлі устаткування;
 - б) зведення будинків;
 - в) виплати заробітної плати;
 - г) фінансування науково-дослідних програм.
12. Щоб отримати правильну інформацію про чистий прибуток, отриманий акціонерним товариством, варто скористатися:
- а) даними, опублікованими в газетах;
 - б) рекламним проспектом акціонерного товариства;
 - в) балансом акціонерного товариства;
 - г) рахунком прибутків і збитків акціонерного товариства.
13. Капітал – це фінансові ресурси:

- а) спрямовані на споживання;
- б) спрямовані на розвиток виробничо-торговельного процесу;
- в) спрямовані на зміст і розвиток об'єктів невиробничої сфери;
- г) такі, що залишаються в резерві.

14. Що належить до нематеріальних активів:

- а) книги;
- б) грошові перекази в дорозі;
- в) репутація фірми;
- г) акції?

15. На які групи основних фондів не нараховуються амортизаційні нарахування:

- а) передатні пристрої;
- б) інструмент;
- в) земельні ділянки;
- г) виробничий і господарський інвентар?

16. Що є джерелом коштів для виплат дивідендів з привілейованих акцій у разі нестачі прибутку для цієї виплати в акціонерного товариства:

- а) випуск нових акцій;
- б) випуск облігацій;
- в) резервний фонд?

17. Як змінюється купівельна спроможність грошей:

- а) збільшується в період інфляції;
- б) зменшується в період інфляції;
- в) зменшується в період дефляції;
- г) змінюється залежно від інфляції або дефляції?

18. У чому полягає сутність санації:

- а) це ліквідаційна процедура;
- б) реорганізаційна процедура;
- в) світова угода?

19. Які з перелічених доходів не входять до складу доходів від позареалізаційних операцій:

- а) доходи від цінних паперів;
- б) орендний дохід;
- в) доходи від реалізації основних засобів;
- г) визнані боржником штрафи за порушення умов господарських договорів?

20. Підприємство вважається банкрутом, якщо:

- а) воно не в змозі задовольняти вимоги кредиторів;
- б) його зобов'язання перевищують активи (майно);
- в) воно некредитоспроможне;
- г) арбітражний суд визнав його банкрутом.

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Фінансовими відносинами, що є головним каналом випуску готівки в обіг, є фінансові відносини між підприємствами і зайнятими на них працівниками.
2. Терміни кредити банків», «комерційні кредити» поєднуються в понятті «фонди власних засобів».
3. Засоби для виплати зарплати, платежів у бюджет належать до оперативних грошових фондів.
4. Терміни «статутний капітал», «резервний капітал», «додатковий капітал» поєднуються в понятті «фонди залучених засобів».
5. За допомогою організаційно-правової форми господарювання визначається сутність фінансових відносин у процесі створення статутного капіталу.
6. Галузева належність істотно не впливає на сутність поняття «фінансові відносини» та організацію фінансової роботи суб'єктів господарювання.
7. Грошові фонди – це частина грошових коштів, які мають цільове спрямування.
8. Грошові кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу, – обігові кошти підприємства.
9. Необхідною умовою ефективного функціонування фінансів є регламентація державного втручання в діяльність підприємств і організацій.
10. Фінанси фірми – це її кошти.
11. Капітал з'явився раніше, ніж гроші.
12. На підприємстві може бути така ситуація: грошей на рахунок в банку немає, а прибуток є.
13. Підприємство, в якого на рахунках багато грошей, є фінансове стійким.
14. Підприємство одночасно може мати хороший фінансовий стан і фінансові труднощі.
15. Підприємство, що бере кредит, має важкий фінансовий стан.
- 16.

План семінарського заняття

1. Сутність і функції фінансів підприємств.
2. Основи організації фінансів підприємств.
3. Фінансові ресурси підприємств, їх сутність і значення.
4. Прибуток підприємства: його роль, формування, розподіл та використання.

ТЕМА 6 ФІНАНСОВИЙ РИНОК

І. Ключовий термін

Проаналізуйте термін «фінансовий ринок», поданий різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) фінансовий ринок – це сукупність ринкових фінансових інститутів, що скеровують потік коштів від власників заощаджень до позичальників (*Загородній А.П., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доп. – Л.: Центр Європи, 1997.*);

б) фінансовий ринок – це сукупність економічних відносин, пов'язаних із розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів (*Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004.*);

в) фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільчих відносин, пов'язаних із процесом купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності (*Опарін В.М. Фінанси: Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001.*);

ІІ. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть термін або поняття:

1. Акція, дивіденд якої фіксується у вигляді твердого відсотка, виплачуваного в першочерговому порядку, незалежно від обсягу прибутку компанії.

2. Цінні папери, згруповані для обліку за їх типами і призначенням.

3. Бланк цінного папера, що видається його власнику і містить визначені законодавством реквізити та назву виду цінного папера та засвідчує право власності на нього.

4. Право покупки або продажу цінних паперів за фіксованою ціною протягом установленого терміну.

5. Цінний папір, що приносить дохід у формі відсотка.

6. Частина прибутку акціонерного товариства, яка щорічно розподіляється між акціонерами після сплати податків, відрахувань на розширення виробництва, поповнення резервів та ін.

7. Визначення ринкового курсу цінного папера.

8. Грошовий документ, що свідчить про надання позики або придбання власником права на частину майна.

9. Акція з нефіксованим дивідендом, величина якого визначається загальними зборами акціонерів після сплати фіксованого відсотка власникам привілейованих акцій.

10. Цінний папір, що засвідчує участь у статутному капіталі акціонерного товариства.

11. Юридичні та фізичні особи (у випадках, передбачених законом), які

від власного імені випускають цінні папери з метою залучення фінансових ресурсів для свого розвитку і зобов'язуються виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску.

12. Фізичні, юридичні особи та інституційні інвестори, які мають вільні грошові кошти, потрібні для інвестування з метою збільшення ринкової вартості цінних паперів.

13. Сфера, в якій виникають відносини власності, здійснюється вільний обіг цінних паперів між різними секторами економіки, формуються фінансові джерела економічного зростання, концентруються і розподіляються інвестиційні ресурси, створюються умови для доброзичливої конкуренції й обмеження монополізму.

14. Письмове абстрактне й безспірне зобов'язання позичальника сплатити після настання терміну визначену суму грошей власникові векселя.

15. Процес залучення коштів у грошовій формі на умовах повернення, платності й строковості.

- а) Цінний папір;
- б) акція;
- в) акція звичайна;
- г) акція привілейована;
- д) облігація;
- е) портфель цінних паперів;
- ж) сертифікат;
- з) дивіденд;
- и) котирування;
- к) опціон;
- л) ринок кредитних ресурсів;
- м) фондовий ринок;
- н) емітенти цінних паперів;
- о) інвестори;
- п) вексель;

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

1. Який із перелічених цінних паперів не гарантує власникові повернення номіналу:

- а) облігація;
- б) вексель;
- в) акція;
- г) ощадний казначейський сертифікат?

2. Який із цінних паперів не є борговим зобов'язанням:

- а) облігація;
- б) казначейське зобов'язання держави;
- в) акція;
- г) вексель?

3. Фіктивний капітал – це:
- а) вартість капіталу в цінних паперах;
 - б) різниця між реальною та номінальною вартістю акції;
 - в) тіньовий капітал;
 - г) паперовий двійник реального капіталу.
4. У чому полягає сутність поняття «опціон»:
- а) боргове зобов'язання;
 - б) частковий цінний папір;
 - в) розписка;
 - г) право на купівлю або продаж за обговореною ціною у встановлений термін?
5. Хто несе відповідальність за виконання векселя, на якому є кілька гарантованих підписів:
- а) власник першого підпису;
 - б) власник останнього підпису;
 - в) на вибір векселедержателя кожен з тих, хто підписав;
 - г) усі відповіді правильні?
6. Яка акція дає її власнику право на участь у керуванні:
- а) акція трудового колективу;
 - б) акція акціонерного товариства;
 - в) акція підприємства;
 - г) привілейована?
7. Які акції гарантують виплату дивідендів у заздалегідь визначеному обсязі, незалежно від суми отриманого прибутку:
- а) іменні;
 - б) звичайні;
 - в) привілейовані;
 - г) акції трудових колективів?
8. Який цінний папір сприяв появі вислову «стригти купони»:
- а) короткострокові облігації;
 - б) депозитні сертифікати;
 - в) ваучери;
 - г) довгострокові казначейські зобов'язання держави?
9. За економічною сутністю цінні папери поділяються на:
- а) пайові;
 - б) боргові;
 - в) фондові;
 - г) комерційні;
 - д) ринкові.

10. Як називаються цінні папери, призначені для обслуговування кредитних відносин:

- а) пайові;
- б) боргові;
- в) ринкові;
- г) похідні;
- д) фондові?

11. Якщо інвестор є першим і останнім власником цінних паперів, то такі цінні папери називаються:

- е) пайовими;
- ж) борговими;
- з) фондовими;
- и) ринковими;
- к) неринковими.

12. Цінними паперами з фіксованим платежем є:

- л) облігації;
- м) звичайні акції;
- н) привілейовані акції;
- о) опціони.

13. За формою фінансових ресурсів фінансовий ринок поділяється на:

- а) ринок грошей і капіталів;
- б) валютний;
- в) грошовий і товарний;
- г) банківський і не банківський.

14. Інструментами грошового ринку є:

- д) акції;
- е) ф'ючерси й опціони;
- ж) казначейські векселі та короткострокові комерційні векселі;
- з) державні облігації зовнішньої державної позики.

15. Обов'язковим суб'єктом валютного ринку є:

- и) держава;
- к) посередники;
- л) банківські установи;
- м) підприємницькі структури.

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1) Привілейована акція не дає права голосу, її власник не бере участі в керуванні компанією.

2) Цінний папір – це безвідкличне свідчення емітента про те, що він узяв на себе зобов'язання перед інвестором.

3) Емітент має право в односторонньому порядку без згоди інвестора відкликати цінний папір.

4) Інвестор не зобов'язаний підтверджувати будь-якими іншими документами свої права, що впливають з факту володіння цінним папером.

5) Боргові цінні папери засвідчують відносини або співволодіння пайової участі у процесі формування статутного капіталу та розподілу прибутку.

6) Залежно від мети випуску цінні папери поділяються на фондові й комерційні.

7) Вексель має обов'язкові реквізити, серед яких вирізняють вексельну мітку.

8) Максимальний термін дії опціону становить дев'ять місяців.

9) Дивіденди з акцій, що перебувають на балансі акціонерного товариства, не виплачуються.

10) Привілейовані акції можуть випускатися на суму, що становить 15 % статутного капіталу.

11) Акціонерне товариство може випускати акції для покриття збитків, пов'язаних із його господарською діяльністю.

12) Акціонерне товариство може випускати облігації на повну суму статутного капіталу.

13) Власник опціону має за ним зобов'язання.

14) Облігації на пред'явника дають їх власникові право на участь у керуванні підприємством.

15) Форвардний контракт може бути ліквідований в односторонньому порядку.

План семінарського заняття

1. Сутність і функції фінансового ринку.
2. Суб'єкти й інструменти фінансового ринку.
3. Структура фінансового ринку. Характеристика ринку грошей та ринку капіталів.
4. Кредитний ринок і ринок цінних паперів, їх структура, суб'єкти й інструменти.
5. Види цінних паперів, їх класифікація та характеристика.

ТЕМА 7 МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

I. Ключовий термін

Проаналізуйте термін «міжнародні фінанси», поданий різними авторами, та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого визначення:

а) міжнародні фінанси – сукупність перерозподільних відносин, що виникають у зв'язку з формуванням і використанням на світовому або міжнародному рівнях фондів фінансових ресурсів (*Романенко О.Р.* Фінанси: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004.);

б) міжнародні фінанси – сукупність обмінно-перерозподільних відносин, які виникають у зв'язку з рухом вартості між окремими країнами та у процесі формування і використання на світовому та регіональному рівнях центральних грошових фондів (*Опарін В.М.* Фінанси: Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001.);

в) міжнародні фінанси – це сукупність грошових відносин (торговельних, валютних, інвестиційних) між резидентами певної країни і резидентами іноземних держав (*Козак Ю.Г.* Міжнародні фінанси в питаннях та відповідях: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2003.);

г) міжнародні фінанси – фонди фінансових ресурсів, що утворюються на основі розвитку міжнародних економічних (ринкових) відносин і використовуються для забезпечення безперервності й рентабельності суспільного відтворення на світовому рівні та задоволення суспільних потреб, які мають міжнародне значення (*Боринець С.Я.* Міжнародні фінанси: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006.).

II. Основні терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

1. Здатність однієї валюти обмінюватися на іншу.
2. Грошові знаки іноземних держав, а також кредитні та платіжні документи в іноземних грошових одиницях, які використовуються в міжнародних розрахунках.
3. Валюта, за допомогою якої здійснюються розрахунки, а також повертаються кредити й борги.
4. Форма організації валютних відносин країни, закріплена національним законодавством, як складова грошової системи країни.
5. Діяльність держави й уповноважених нею органів, спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютними цінностями.
6. Ціна, що сплачується в національній валюті за одиницю іноземної валюти
7. Ситуація, за якої для купівлі одиниці якої-небудь іноземної валюти потрібно затратити більше одиниць національної валюти, ніж раніше.

8. Ситуація, коли для купівлі одиниці якої-небудь іноземної валюти слід витратити менше одиниць національної валюти, ніж раніше.

9. Курс валюти, що визначається попитом на іноземні гроші та їх пропозицію і може вільно підвищуватися або знижуватися.

10. Валюта, порівняно з якою котируються інші валюти в певній країні або фінансовому центрі.

11. Курс валюти, вільне підвищення або зниження якого не допускається.

12. Форма організації міжнародних валютних відносин.

13. Обмінний валютний курс, зафіксований під час підписання угоди.

14. Офіційні запаси валюти в центральному банку, фінансових установах країни або міжнародних валютно-кредитних організаціях.

15. Документ, що відображає всі операції з коштами, які обслуговують зовнішньоекономічні зв'язки країни.

- а) Світова валютна система;
- б) національна валютна система;
- в) валюта;
- г) валютне регулювання;
- д) валютний курс;
- е) гнучкий валютний курс;
- ж) фіксований валютний курс;
- з) гарантований валютний курс;
- и) базисна валюта;
- к) конвертованість валют;
- л) знецінення національної валюти;
- м) подорожчання національної валюти;
- н) валютні резерви;
- о) валюта платежу;
- п) платіжний баланс.

III. Тести

Виберіть правильний варіант відповіді (можливі декілька варіантів).

- 1. Валютна система – це:
 - а) сукупність валютних цінностей;
 - б) державно-правова форма організації валютних відносин;
 - в) інституціональний механізм, за допомогою якого визначаються відносини щодо купівлі-продажу іноземної валюти;
 - г) сукупність економічних відносин, пов'язаних із функціонуванням валюти і господарських зв'язків, сформованих на основі інтернаціоналізації.
- 2. До складових світової валютної системи належать:
 - а) міжнародні платіжні засоби;
 - б) механізм встановлення і підтримки валютних курсів;
 - в) порядок балансування міжнародних платежів;
 - г) умови конвертованості валют;
 - д) права й обов'язки міждержавних інститутів, що мають валютні

відносини.

3. Основою національної валютної системи є:
 - а) установлена законом грошова одиниця держави;
 - б) валютний курс;
 - в) конвертованість валют;
 - г) базисна валюта.
4. Якою може бути валюта:
 - а) вільно конвертованою;
 - б) частково конвертованою;
 - в) неконвертованою;
 - г) кредитною;
 - д) світовою?
5. Збільшення курсу національної валюти сприяє:
 - а) збільшенню обсягів імпорту і зменшенню обсягів експорту;
 - б) збільшенню обсягів експорту та зменшенню обсягів імпорту;
 - в) дефіциту платіжного балансу країни;
 - г) зменшенню золотовалютних резервів держави;
 - д) збільшенню золотовалютних резервів держави.
6. Коли кажуть, що країна девальвувала свою валюту, то йдеться про те, що:
 - а) ціни принаймні деяких валют, виражені у валюті певної країни, зменшилися;
 - б) уряд підвищив ціну, за якою він купуватиме золото;
 - в) у країні є дефіцит торгового балансу;
 - г) внутрішня купівельна спроможність одиниці валюти зменшиться.
7. Які переваги дає країні конвертованість національної валюти:
 - а) залучає іноземний капітал з метою здійснення інвестицій в економіку певної країни;
 - б) виробники і споживачі країн із конвертованою валютою можуть вибирати найдешевші товари для закупівлі та продажу товарів на найвигідніших ринках збуту за межами країни;
 - в) збільшує продуктивність праці;
 - г) зменшує обіг грошей усередині країни;
 - д) сприяє підвищенню попиту;
 - е) обіг валюти робить внутрішній ринок доступним для іноземних конкурентів;
 - ж) зумовлює зростання інфляції;
 - з) обертання валюти зумовлює її ревальвацію?
8. Вільно конвертовані валюти, затверджені на сьогодні Міжнародним валютним фондом:
 - а) долар США;
 - б) ліра Італії;
 - в) євро;
 - г) єна Японії;
 - д) фунт стерлінгів Великої Британії;

- е) крона Швеції.
- 9. Суб'єктами валютних відносин в Україні є:
 - а) юридичні та фізичні особи;
 - б) Кабінет Міністрів України;
 - в) Верховна Рада України;
 - г) Національний банк України;
 - д) уповноважені банки;
 - е) біржі.
- 10. До органів валютного контролю в Україні належать:
 - а) Секретаріат Президента України;
 - б) Верховна Рада України;
 - в) Кабінет Міністрів України;
 - г) Державна податкова інспекція України;
 - д) уповноважені банки;
 - е) Національний банк України;
 - ж) Державний митний комітет України;
 - з) Міністерство зв'язку України.
- 11. Валютні інтервенції на валютному ринкові здійснює:
 - а) уряд країни;
 - б) центральний банк країни;
 - в) комерційні банки;
 - г) валютна біржа.
- 12. Як називається міжнародна валютно-кредитна установа, що має статус спеціалізованого відділення ООН і створена на міжнародній валютно-фінансовій конференції в Бреттон-Вудс 1944р.:
 - а) Світовий банк;
 - б) Європейський банк реконструкції та розвитку;
 - в) Міжнародний валютний фонд;
 - г) Банк міжнародних розрахунків?
- 13. Країною – опікуном України в МВФ є:
 - а) Німеччина;
 - б) Велика Британія;
 - в) Франція;
 - г) Нідерланди;
 - д) Італія.
- 14. Міжнародна фінансова організація, для якої пріоритетними є такі структурні зміни, як лібералізація торгівлі, приватизація, реформи утворення, називається:
 - а) Міжнародним банком реконструкції та розвитку;
 - б) Європейським банком реконструкції та розвитку;
 - в) Міжнародним валютним фондом;
 - г) Банком міжнародних розрахунків.
- 15. За якими напрямками можуть групуватися міжнародні фінансові відносини:

- а) взаємовідносини між суб'єктами господарювання різних країн;
- б) взаємовідносини держави з юридичними і фізичними особами інших країн;
- в) взаємовідносини держави з урядами інших країн та міжнародними фінансовими організаціями;
- г) взаємовідносини між суб'єктами господарювання в межах однієї країни?

IV. Правильно / неправильно

Визначте, правильні (п) чи неправильні (н) твердження.

1. Світова валютна система ґрунтується на функції світових грошей.
2. Світова валютна система функціонує на основі національних валютних систем.
3. Стан валюти держави не залежить від стану її економіки.
4. Якщо ціна гривні в доларах знижується, кажуть, що долар знецінився стосовно гривні.
5. У процесі зменшення курсу національної валюти щодо валют інших країн у вигаді виявляються імпортери.
6. Політика дисконтної ставки центрального банку є методом прямого регулювання валютного курсу.
7. Валютні інтервенції на зовнішніх валютних ринках – це метод непрямого регулювання валютного курсу.
8. Продаж Центральним банком національної валюти на зовнішніх валютних ринках сприяє збільшенню обмінного курсу.
9. Система гнучких валютних курсів може впливати на внутрішню економіку, зумовлювати скорочення зовнішньої торгівлі й обсягу інвестицій за кордоном.
10. З 1971 р. у світовій економіці діє система фіксованих валютних курсів.
11. Ревальвація здійснюється як законодавче збільшення валютного курсу.
12. Девальвація за своїми економічними наслідками не вигідна, оскільки призводить до зменшення витрат на національній валюті.
13. Для Світового банку пріоритетними є зміни, що стосуються безпосередньо виробництва і не торкаються бюджетної сфери.
14. Європейський банк реконструкції та розвитку створений спеціально для надання допомоги країнам Східної Європи і республікам колишнього СРСР.
15. У процесі взаємодії зі Світовим банком країна втрачає контроль над своїм виробництвом.

План семінарського заняття

1. Сутність, функції та політика міжнародних фінансів.
2. Міжнародний фінансовий ринок і його сутність.
3. Фінанси міжнародних організацій та інституцій.

ГЛОСАРІЙ

А

Автоматична, або пасивна, фіскальна політика – така, що здійснюється за допомогою «вбудованих стабілізаторів» (податків та державних витрат, трансфертів). Необхідні зміни в рівні державних видатків і податків вводяться автоматично. Це так звана автоматична, або вбудована, стабільність.

Акцизний податок – непрямий податок, що встановлюється на підакцизні товари та включається до їхньої ціни у твердих ставках.

Акція – документ, який засвідчує право на певну частину власності у статутному капіталі акціонерного товариства і дає право на отримання доходу від неї у вигляді дивідендів. Є різні види акцій, які визначають різні права їхніх власників: прості і привілейовані; іменні та на пред'явника; паперові та електронні; номінальні та без номіналу; платні та преміальні; з вільним та обмеженим обігом.

Анулювання (скасування) державного боргу – повна відмова держави від зобов'язань за випущеними позиками (внутрішніми, зовнішніми або за всім державним боргом).

Аудит – незалежний фінансовий контроль, що здійснюється на комерційній основі аудиторами та аудиторськими фірмами. Це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їхньої звітності, обліку, повноти і відповідності їх чинному законодавству.

Б

Біржовий ринок – частина ринку цінних паперів, де здійснюються угоди, які укладаються на фондовій біржі. Охоплює насамперед вторинний ринок, хоча в окремих випадках і первинне розміщення цінних паперів може здійснюватись через фондову біржу.

Боргові фінансові інструменти – інструменти, що характеризують кредитні відносини між їх покупцем і продавцем, зобов'язують боржника погасити в передбачені терміни їхню номінальну вартість і сплатити додаткову винагороду у формі процента (якщо він не входить до складу номінальної вартості боргового фінансового інструменту, що погашається). Прикладом боргових фінансових інструментів є облігації, векселі, чеки тощо.

Бреттон-Вудська валютна система – система з новими (після системи золотого стандарту) умовами функціонування світового господарства та міжнародних економічних відносин.

Бюджет – короткостроковий план, у якому відображені джерела покриття витрат та напрями використання ресурсів. Як економічна категорія – сукупність економічних відносин з формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів держави.

Бюджетна класифікація – єдина міжнародна система функціонального групування доходів і видатків бюджету за однорідними ознаками; забезпечує можливість порівнювати дані різних бюджетів, дає змогу визначитись щодо характеру регулюючих дій держави стосовно надходження дохідних джерел і напрямів використання одержаних коштів.

Бюджетна політика – комплекс юридичних, економічних, організаційних заходів під час складання бюджетів, регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, організації бюджетного контролю. Виявляється у формах і методах мобілізації бюджетних коштів та їх витрачання на різні потреби держави.

Бюджетна система – сукупність усіх бюджетів, які формуються і діють на території певної країни згідно з її бюджетним устроєм.

Бюджетна система України – сукупність усіх бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетне планування – послідовність заходів і дій зі складання, розгляду і затвердження проекту бюджету, яка визначається Бюджетним кодексом України.

Бюджетне регулювання – перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів, спрямований на збалансування бюджетів, які входять до складу бюджетної системи.

Бюджетний дефіцит – перевищення видатків над доходами бюджету.

Бюджетний процес – регламентований законом порядок складання, розгляду та затвердження бюджетів, їх виконання і контролю за їх виконанням, затвердження звітів про виконання бюджетів, що входять до бюджетної системи України.

Бюджетний профіцит – перевищення доходів над видатками бюджету.

Бюджетний устрій – організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура і взаємозв'язок між бюджетами, які він об'єднує, у процесі забезпечення виконання єдиної загальнодержавної фінансово-бюджетної політики.

Бюджетні кредити – надання коштів з бюджету суб'єктам підприємницької діяльності на поворотній основі, що взагалі не властиве бюджетним відносинам. На відміну від банківських кредитів видаються на більш пільгових умовах та за нижчими процентними ставками.

В

Валовий дохід – загальна сума доходу від усіх видів діяльності, отримана протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами.

Валові витрати – витрати, здійснені платником податку на прибуток протягом звітного податкового періоду, які виключаються із суми скоригованого валового доходу для обчислення суми оподаткованого прибутку.

Валютна політика – сукупність економічних, юридичних та

організаційних форм і методів у галузі валютних відносин, що здійснюються державою та міжнародними валютно-фінансовими організаціями. Регулювання курсу національної валюти здійснюється за допомогою валютних інтервенцій центрального банку, які впливають на попит і пропозицію національної валюти та іноземних валютних цінностей у країні.

Валютний ринок – ринок, що обслуговує внутрішній та міжнародний платіжний оборот за допомогою обміну однієї валюти на іншу у формі купівлі-продажу. Складова грошового ринку, де «зустрічаються» попит і пропозиція на валюту.

Вбудовані стабілізатори – будь-які заходи, що зумовлюють тенденцію до збільшення дефіциту державного бюджету в період економічного спаду або скорочення дефіциту бюджету в період економічного зростання та інфляції без спеціальних активних заходів з боку уряду та законодавчої влади.

Видатки бюджету – кошти, які спрямовуються на здійснення програм, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум.

Видатки місцевих бюджетів – економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Видатки розвитку – витрати бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансування структурної перебудови народного господарства; субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням.

Використання прибутку – спрямування прибутку підприємства на сплату податків, створення резервного фонду, виплату дивідендів, поповнення статутного фонду, фінансування витрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

Виручка від реалізації – сума коштів, які надійшли на банківський рахунок або у касу підприємства від продажу товарів та надання послуг.

Відрахування, внески – обов'язкові збори з юридичних та фізичних осіб, яким притаманні ознаки цільового призначення.

Відстрочка погашення позики (або усіх раніше випущених позик) – перенесення строків виплати заборгованості.

Власні доходи – доходи, що мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади. До власних доходів належать місцеві податки і збори, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності комунальних підприємств, комунальні платежі, а також доходи за рахунок комунальних кредитів та позик.

Внутрішній державний борг – заборгованість держави всім утримувачам облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) та інших державних цінних паперів, тобто громадянам та підприємствам своєї країни, які є кредиторами держави.

Внутрішньогосподарський фінансовий контроль – контроль,

здійснюваний на підприємствах бухгалтеріями та фінансовими відділами.

Вторинний ринок – частина ринку цінних паперів, де здійснюються операції перепродажу раніше випущених цінних паперів.

Вторинні фінансові інструменти, або деривативи, (фінансові інструменти другого порядку) – ті, що характеризують виключно цінні папери, які підтверджують право або зобов'язання їхнього власника купити чи продати первинні цінні папери, які обертаються, валюту, товари або нематеріальні активи на попередньо визначених умовах у майбутньому періоді. Використовуються для проведення спекулятивних фінансових операцій та страхування цінового ризику («хеджування»). Деривативи поділяють на фондові, валютні, страхові, товарні тощо. Основними видами деривативів є опціони, свопи, ф'ючерсні та форвардні контракти.

Г

Головне завдання фінансової політики – забезпечення відповідними ресурсами реалізації тієї чи іншої державної програми соціально-економічного розвитку.

Головні ознаки системи золотого стандарту – функціонування золота як грошей; фіксація золотого вмісту національних валют, безпосередня конвертованість їх у золото; наявність на цій основі фіксованих валютних курсів.

Господарська діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Громадський фінансовий контроль – контроль, здійснюваний представниками громадських організацій на засадах добровільності та безоплатності.

Грошові кошти – гроші підприємства, які перебувають на його рахунках у банках, у касі підприємства й підзвітних осіб.

Грошові фонди – частина грошових коштів, які мають цільове спрямування.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – комплекс дій та заходів держави у сфері грошового ринку, а також сукупність економічних методів, спрямованих на управління рухом кредитного капіталу. Дії грошово-кредитної політики спрямовані на регулювання грошового обороту, здійснюються державою через центральний банк. Вони охоплюють ринок грошей, ринок капіталів, ринок цінних паперів. НБУ здійснює грошово-кредитну політику з метою впливу на грошову масу в обігу, обсяги кредитування, темпи інфляції, стан платіжного балансу.

Д

Девізи – платіжні засоби в іноземній валюті, призначені для міжнародних розрахунків.

Державне споживання – видатки на утримання державного апарату: управлінського, правоохоронного, судового, армії. Формування доходів бюджету в цій частині є платою з боку суспільства державі за послуги, що надаються нею у сфері управління країною та забезпечення її обороноздатності й правопорядку. Державне споживання поділяється на військове та цивільне. Цивільне споживання пов'язане з потребами поточного утримання адміністративних будівель, шкіл, лікарень, наукових установ, тобто соціальної інфраструктури.

Державне фінансування – форма перерозподілу доходів у суспільстві. Якщо державні видатки в частині державного споживання відшкодовуються суспільству у вигляді відповідних послуг з бюджету держави, то є, по суті, або поверненням суспільству, або суспільним споживанням частини централізованого у державних фінансах ВВП. За формами фінансування розрізняють такі державні видатки: державні інвестиції; державні трансферти (субсидії, субвенції, дотації); державні кредити; кошторисне фінансування.

Державний борг – сума заборгованості держави за випущеними і непогашеними внутрішніми державними запозиченнями, а також сума фінансових зобов'язань щодо іноземних кредиторів на певну дату, включаючи видані гарантії за кредитами, що надають місцевим органам влади, державним підприємствам, іноземним постачальникам.

Державний бюджет – основний централізований фонд грошових коштів держави, головний інструмент перерозподілу національного доходу.

Державний кредит – специфічна ланка державних фінансів; безпосередньо пов'язаний з бюджетним дефіцитом, будучи джерелом його покриття. Сукупність економічних відносин, що виникають між державою як позичальником і кредиторами – фізичними або юридичними особами (приватними, фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами і міжнародними фінансовими організаціями) у процесі формування загальнодержавного фонду грошових ресурсів.

Державний фонд охорони навколишнього природного середовища – спосіб формування коштів з метою цільового фінансування природоохоронних і ресурсозберігальних заходів, а також для зменшення впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення.

Державний фінансовий контроль – контроль здійснюваний вищими органами влади разом з функціями управління фінансовою системою. Охоплює загальнодержавний та відомчий контроль. На вищому рівні здійснюється Верховною Радою України.

Державні видатки – сума коштів, що витрачається державою в процесі здійснення її фінансової діяльності. Відповідно до рівня розміщення їх поділяють на централізовані (з бюджету та фондів цільового призначення) і децентралізовані. За роллю в суспільному виробництві розрізняють поточні видатки і видатки розвитку.

Державні доходи – сума коштів, що мобілізується державою на забезпечення своєї діяльності. За рівнем розміщення Поділяються на централізовані та децентралізовані. Централізовані концентруються в

державному та місцевих бюджетах, позабюджетних фондах цільового призначення. Децентралізовані розміщуються на державних та муніципальних підприємствах. Частина їх централізується в бюджеті та фондах цільового призначення. За методами мобілізації державні доходи поділяють на податкові, неподаткові (надходже державного майна й угідь та ін.), позикові. Основне призначення системи державних доходів – створення надійної фінансової бази для забезпечення фінансової діяльності держави.

Державні запозичення – основна форма державного кредиту, за якої держава виступає як позичальник. Державні запозичення характеризуються тим, що тимчасово вільні грошові кошти населення і суб'єктів господарювання залучаються до фінансування загальнодержавних потреб шляхом випуску і реалізації державних цінних паперів.

Державні інвестиції – інвестиції, що здійснюються державою у різних формах, основною з яких є фінансування капітальних вкладень. Виділення коштів може мати форму проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту. Бюджетні інвестиції можуть спрямовуватися також на придбання частки акцій акціонерних товариств.

Державні позабюджетні цільові фонди – фонди, що мають строго цільове призначення. Використовуються для розширення соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури, надання суспільної допомоги непрацездатним і малозабезпеченим громадянам. В Україні нині діють такі позабюджетні державні цільові фонди: Державний пенсійний фонд; Державний фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Державний фонд соціального страхування на випадок безробіття; Державний фонд соціального страхування від нещасних випадків.

Державні трансферти – цільове, безповоротне та безоплатне (нееквівалентне) виділення коштів з бюджету конкретним суб'єктам у вигляді державних субсидій, субвенцій і дотацій.

Державні фінанси – сукупність процесів розподілу та перерозподілу вартості ВВП, що виникають під час формування і використання централізованих фондів грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій. Ланками державних фінансів є: бюджет держави (зведений бюджет); позабюджетні фонди цільового призначення; державний кредит; фінанси державного сектору (державних та муніципальних підприємств). За рівнями поділяють на загальнодержавні та місцеві.

Дефіцит місцевого бюджету – величина перевищення видатків місцевого бюджету над його постійними доходами.

Дефолт – визнання державою своєї неплатоспроможності.

Децентралізовані фінанси – фінанси підприємств та фінанси населення. До децентралізованих фінансів належать фінанси підприємств та установ недержавної форми власності, фінанси підприємств та установ є базовою ланкою всієї фінансової системи, оскільки саме тут утворюється значна частина ВВП та національного доходу, яка є об'єктом розподілу через фінансові відносини.

Дискреційна, або активна, фіскальна політика – свідоме маніпулювання

податками та державними видатками з боку органів законодавчої та виконавчої влади з метою зміни реального обсягу національного виробництва та зайнятості, контролю над інфляцією, прискорення темпів економічного зростання. Є двох видів: стимулююча та стримуюча фінансова політика.

Додатковий продукт – вартість, створювана безпосередніми виробниками понад вартість необхідного продукту.

Дотації – кошти, що видаються на покриття збитків підприємств, але у тому разі, коли такі збитки викликані не залежними від підприємств причинами.

Дотації вирівнювання, субвенції, субсидії – кошти, що виділяються у твердій сумі бюджетам нижчих рівнів при затвердженні державного бюджету, якщо закріплені та регулюючі доходи не покривають видатки місцевих бюджетів (головним чином обласних).

Е

Емісійний дохід – грошові відносини між державою та фізичними і юридичними особами, у процесі функціонування яких держава отримує дохід від емісії в обіг надлишків грошей, що призводить до їх наступного знецінення і скорочення реальних доходів населення.

Емітенти – суб'єкти фінансового ринку, які залучають необхідні фінансові ресурси за рахунок випуску (емісії) цінних паперів. На фінансовому ринку виступають виключно в ролі продавців цінних паперів із зобов'язанням виконувати всі вимоги, які впливають із умов їх випуску.

З

Загальнодержавні фінанси – фінанси, призначені для забезпечення потреб суспільства, які мають загальнонаціональний характер і відображають інтереси держави в цілому. Вони з одного боку, формують фінансову базу вищих органів державної влади й управління, а з іншого – є інструментом впливу на соціально-економічний розвиток країни. Через загальнодержавні фінанси здійснюється територіальний перерозподіл ВВП з метою збалансованого розвитку окремих регіонів. За їхньою допомогою здійснюється також структурна політика, покликана забезпечити оптимальний галузевий розвиток країни.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – система прав, обов'язків і гарантій, що передбачає призначення, перерахунок і виплату пенсій, надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їхніх родин із коштів Пенсійного фонду України, що формується за рахунок страхових внесків роботодавців і громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, бюджетних та інших джерел; а також регулює порядок формування загальнообов'язкового накопичувального пенсійного фонду і виплат з його коштів пенсій або одноразових виплат.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб

обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Закон про Державний бюджет України – закон, що затверджує повноваження органів державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Закріплені доходи – кошти, які за постійно чинними нормативними актами віднесені до бюджетів відповідних рівнів на невизначений час, у розмірі територіального надходження повністю або у твердо фіксованому розмірі. Закріплені доходи утворюють основу дохідної бази кожного бюджету.

Застрахований – особа, яка бере участь в особистому страхуванні, об'єктом страхового захисту якого є життя, здоров'я і працездатність.

Зведений бюджет – сукупність усіх видів бюджетів бюджетної системи, що становить суму показників усіх бюджетів, які входять до складу бюджетної системи. Не затверджується законодавчими органами влади, а використовується для аналізу, прогнозування, статистичних цілей, визначення засад державного регулювання економічного та соціального розвитку держави.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають унаслідок її проведення.

Зовнішній державний борг – заборгованість держави іноземним кредиторам, тобто громадянам та організаціям інших країн.

I

Інвестиційна діяльність – сукупність операцій із придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Інвестиційна політика – політика, пов'язана з державними та приватними інвестиціями на розвиток тих галузей та окремих підприємств, що мають найважливіше значення і визначають науково-технічний прогрес. Держава має заохочувати вітчизняних та іноземних інвесторів шляхом надання їм різноманітних пільг (податкових, амортизаційних та ін.).

Інвестиційні фінансові операції – операції, пов'язані з переміщенням капіталу з метою його приросту.

Інвестори – суб'єкти фінансового ринку, які вкладають свої грошові кошти в різноманітні види цінних паперів з метою отримання доходу. Цей дохід формується за рахунок отримання інвесторами процентів, дивідендів і приросту курсової вартості цінних паперів.

Індивідуальні інвестори – окремі підприємства, фізичні особи.

Ініціативний фінансовий контроль – контроль, здійснюваний за власним бажанням суб'єктів господарювання.

Інституціональні інвестори – різноманітні фінансово-інвестиційні інститути.

Інформаційне забезпечення – сукупність різноманітної статистичної, економічної, комерційної, фінансової та іншої інформації, зокрема повідомлення

про фінансову стійкість і платоспроможність партнерів та конкурентів, про ціни, курси, дивіденди на товарному, фондовому, валютному ринках.

Інфраструктура фінансового ринку – система фінансово-кредитних інститутів, які функціонують на фінансовому ринку.

К

Казначейські зобов'язання (векселі) – ті, що мають характер боргового зобов'язання, спрямованого тільки на покриття бюджетного дефіциту.

Капітальні витрати – видатки бюджету на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності держави.

Конверсія державного боргу – зміна дохідності позик. Здійснюється у разі зміни ситуації на фінансовому ринку (наприклад, рівня облікової ставки центрального банку) чи погіршення фінансового стану держави, коли вона не в змозі виплачувати передбачуваний дохід.

Консолідація – зміна строків дії позик. Частіше за все проводиться у формі збільшення строків дії облігацій попередніх позик. В окремих випадках може застосовуватись і скорочення дії позик.

Кошторис – основний документ, який визначає обсяг, і цільове спрямування та щоквартальний розподіл коштів, спрямованих із бюджету на утримання установ. Усі установи, які фінансуються в кошторисному порядку, належать до бюджетних.

Кошторисне фінансування – означає виділення коштів з бюджету на основі спеціального планового документа – кошторису. Охоплює такі напрями видатків, як соціальна сфера, соціальне забезпечення, фундаментальні дослідження, оборона, управління. З погляду бюджетних установ є формою цільового, безповоротного і безоплатного фінансування.

Кредитний ринок – складова ринку позичкових капіталів, що охоплює ту частину фінансового ринку, яка функціонує на основі укладення кредитних угод. Має договірний характер.

Кредитні ресурси – кошти, залучені шляхом державних та місцевих позик під певні державні зобов'язання - облігації.

Кредитори – суб'єкти фінансового ринку, які надають позичку в тимчасове користування під певний процент.

Кругообіг коштів підприємства – планомірний рух коштів підприємства у процесі господарської діяльності, результатом якого є створення нової споживчої вартості та зростання вартості.

М

Медичне страхування – форма соціального захисту населення щодо охорони здоров'я, пов'язана з компенсацією витрат громадян на медичне обслуговування.

Мито – непрямий податок, що стягується з товарів, транспортних засобів, інших предметів, які переміщуються через кордон країн.

Міжбанківський ринок – ринок, на якому залучаються та розміщуються

міжбанківські кредити, у тому числі кредити НБУ та комерційних банків.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Міжнародна фінансова політика – сукупність заходів і рекомендацій у галузі міжнародних фінансів.

Міжнародне фінансове право – система юридичних принципів і норм, які регулюють міжнародні фінансові відносини.

Міжнародний грошовий ринок – короткостроковий ринок, на якому фінансові посередники (банки) зводять між собою кредиторів і позичальників.

Міжнародні фінанси – підсистема міжнародної економіки, яка відображає економічні відносини, пов'язані з міжнародним рухом грошових коштів.

Місцеві бюджети – фінансова база місцевих органів влади та управління. Забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах та доходах, їх внутрішньотериторіальний перерозподіл. Мають повну самостійність, власні та закріплені дохідні джерела і право визначення напрямів їх використання.

Місцеві запозичення – операції, пов'язані з отриманням коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання перед бюджетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету.

Місцеві фінанси – фінансова база місцевих органів влади та управління. Забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах та доходах, їх внутрішньотериторіальний перерозподіл. Основне призначення – забезпечення відносної фінансової незалежності й автономності регіональних адміністративних формувань (областей, регіонів) та поселень.

Монетизований борг – борг, що складається з боргів держави комерційним банкам як основним утримувачам державних цінних паперів та фіксується у балансах банків, у зв'язку з чим аналіз його динаміки перебуває під пильним контролем.

Н

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства і стосовно якої очікується її періодичного повторення.

Наступний фінансовий контроль – контроль, здійснюваний на завершальній стадії виконання планового завдання. Мета – контроль за фінансовими результатами, порівняння фактичних і планових показників фінансової діяльності, оцінка ефективності проведеної роботи. Цей вид контролю є базою для попереднього контролю майбутнього періоду. Таким чином, є тісний взаємозв'язок між попереднім, поточним та наступним фінансовим контролем.

Немонетизований борг – борг, що складається з не виконаних державою фінансових зобов'язань перед населенням за соціальними виплатами, передбачених чинним законодавством (заборгованість з виплати пенсій, стипендій, допомог, заробітної плати та ін.) та із заборгованості за господарськими відносинами з реальним сектором економіки (заборгованість за

державними замовленнями, з надання послуг державними установами та ін.).

Непрямі податки – податки, які включаються до ціни товарів (робіт, послуг). Платниками цих податків є покупці відповідних товарів (робіт, послуг), а їх платниками до бюджету – суб'єкти підприємницької діяльності.

Нерозподілений прибуток – частка прибутку підприємства, отримана в результаті діяльності у попередні періоди, яка не була спрямована на виплату дивідендів власникам підприємства чи поповнення складових власного капіталу підприємства.

Нормативне забезпечення – інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки, методичні вказівки, ліміти та резерви.

О

Об'єкти фінансових операцій – різноманітні фінансові активи, до яких належать національні гроші, іноземна валюта, цінні папери, дорогоцінні метали, нерухомість.

Облігація (від лат. *obligatio* – зобов'язання) – найбільш поширений вид цінних паперів, боргове зобов'язання держави, за яким у встановлені строки повертається борг і виплачується дохід у формі процента чи виграшу – це боргове зобов'язання позичальника перед кредитором, яке оформлюється не кредитною угодою, а продажем-купівлею спеціального цінного папера. Це такий цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів та підтверджує зобов'язання позичальника відшкодувати кредитору номінальну вартість облігації у визначений строк з виплатою доходу у вигляді процента або дисконту.

Облікова, або дисконтна, політика – політика регулювання облікової ставки центрального банку, за якою він надає позички комерційним банкам у порядку їх рефінансування.

Обліковий ринок – ринок, на якому під час укладання угод в обігу перебувають високоліквідні активи (векселі, чеки, депозитні сертифікати).

Обмін за регресивним співвідношенням (облігацій попередніх позик на одну нову зі знижувальним коефіцієнтом) – обмін з метою скорочення державного боргу.

Обов'язковий фінансовий контроль – контроль, здійснюваний згідно з вимогами нормативних актів і рішень відповідних органів державного контролю.

Обслуговування державного боргу – комплекс заходів держави з розміщення облігацій та інших цінних паперів, погашення позик, виплати процентів за ними, а також уточнення і зміни умов погашення раніше випущених позик і визначення умов і порядку здійснення нових державних запозичень.

Оперативне управління фінансами – комплекс заходів, які розробляють на основі оперативного аналізу фінансової ситуації фінансового планування, контролю та регулювання, складання та виконання фінансових планів. Головна функція апарату фінансової системи: Міністерства фінансів України, фінансових управлінь (відділів), міністерств, відомств, місцевих Рад, фінансових служб

підприємств та організацій.

Операції з переказу грошей – операції, що охоплюють усі форми та види розрахунків (операції з обміну «гроші – товар») та трансфери (рух грошей в одному напрямі).

Операції з капіталом – операції, що спрямовуються на управління ним в умовах ризику та невизначеності економічної кон'юнктури. Тут переважають страхові операції, включаючи хеджування, операції застави, в тому числі іпотеку.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємств, також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Оподатковуваний прибуток – прибуток, що визначається для розрахунку податку на прибуток способом виключення із суми скоригованого валового доходу валових витрат платника податку та суми нарахованих ним амортизаційних відрахувань.

Організація фінансів підприємств – методи, форми і способи формування та використання фінансових ресурсів, а також контроль за їхнім кругообігом з метою досягнення визначених підприємством цілей.

Основна діяльність підприємства – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг).

Основна мета фінансової політики – оптимальний розподіл ВВП між галузями народного господарства, соціальними групами населення, територіями. На цій основі мають забезпечуватися стійке зростання економіки, удосконалення її структури, поліпшення добробуту населення.

II

Пайові фінансові інструменти – інструменти, що підтверджують право їхнього власника на частку (пай у статутному фонді їх емітента) і на отримання відповідного доходу (у формі дивіденду, процента тощо). Як правило, цінні папери відповідних видів (акції, інвестиційні сертифікати тощо).

Пенсія – гарантована щомісячна грошова виплата громадянам у старості, на випадок повної або часткової непрацездатності, втрати годувальника, а також у зв'язку з досягненням законодавчо встановленого стажу роботи у сферах трудової діяльності.

Первинний ринок – частина ринку цінних паперів, де здійснюється первинний випуск цінних паперів в обіг на основі оголошення про емісію.

Первинні фінансові інструменти (фінансові інструменти першого порядку) – такі, що характеризуються їх випуском в обіг первинним емітентом і підтверджують прямі майнові права або відносини кредиту (акції, облігації, чеки, векселі тощо).

Податкова політика – діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Податкова система – сукупність встановлених у країні податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів;

принципів, форм і методів установлення, зміни чи скасування їх; дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Податкові платежі – обов'язкові збори, які стягуються з платників за умови конкретного еквівалентного обміну між державою та платником (плата за воду, землю).

Податок (збір, обов'язковий платіж) – обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України про оподаткування.

Податок на додану вартість – непрямий податок, що включається до ціни реалізації товарів (робіт, послуг) і встановлюється у відсотках від оподаткованого обороту.

Податок на прибуток – прямий податок, який сплачують суб'єкти господарювання за рахунок прибутку. Обчислюється у відсотках від суми оподаткованого прибутку згідно з податковим законодавством.

Позабіржовий ринок – частина ринку цінних паперів, де здійснюються угоди, які укладаються і здійснюються поза біржею.

Позичальники – суб'єкти фінансового ринку, які отримують позики від кредиторів під певні гарантії їх повернення і за певну плату у формі процента.

Попередній фінансовий контроль – контроль, що здійснюється на етапі розробки та прийняття управлінського рішення з фінансових питань. Пов'язаний із процесами визначення оптимального обсягу централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів у плановому періоді, а також з їх ефективним розподілом та використанням.

Портфельні інвестори – інвестори, що купують окремі види цінних паперів виключно в цілях отримання доходу.

Поточний фінансовий контроль – оперативний контроль за реалізацією фінансової діяльності, дотриманням планових показників, виконанням вимог фінансової дисципліни тощо. Здійснюється через аналіз, перевірки, обстеження діяльності суб'єктів господарювання; його завдання – вчасно реагувати на зміни умов фінансової діяльності.

Поточні видатки – витрати бюджетів на фінансування мережі підприємств, установ, організацій і органів, фінансування заходів щодо соціального захисту населення та інших заходів, не передбачених у видатках розвитку. Поділяють на: державне споживання (купівля товарів та послуг); виплати (перекази) населенню; перекази за кордон; державні субсидії, дотації, субвенції (трансферти) та ін.

Поточні витрати – визначені на початок бюджетного року видатки бюджету на фінансування підприємств, установ, організацій і органів, а також на фінансування соціального захисту населення.

Правове забезпечення (функціонування фінансового механізму) – законодавчі акти, постанови, накази, циркулярні листи та інші правові документи органів управління. Залучення юридичних норм дає змогу встановлювати єдині правила організації фінансових зв'язків, захищати економічні інтереси суспільства, проводити єдину політику у сфері фінансів,

забезпечувати фінансову дисципліну.

Предмет вивчення науки про міжнародні фінанси – потоки грошових коштів і пов'язані з ними відносини в галузі міжнародної економіки.

Прибуток від звичайної діяльності – прибуток (збиток) від операційної діяльності, фінансових операцій та іншої звичайної діяльності.

Прибуток від надзвичайних подій – прибуток (збиток), що пов'язаний зі стихійним лихом, техногенними катастрофами, аваріями та іншими подіями.

Прибуток від фінансових операцій – прибуток (збиток) від інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства; одержані дивіденди, проценти за облігаціями та іншими цінними паперами; інші доходи від фінансових операцій.

Призначення (функції) міжнародних фінансів – властивості, об'єктивно притаманні міжнародним фінансам.

Р

Регулювання норми обов'язкових резервів – регулювання, здійснюване НБУ для комерційних банків та інших депозитних установ, які повинні зберігати частину залучених коштів на кореспондентських рахунках у центральному банку без права їх використання і без виплати процентів за ними.

Регулюючі доходи – доходи, надходження яких до бюджетів нижчого рівня визначаються щороку Верховною Радою України та які передбачені в законі про державний бюджет на поточний рік, перерозподіляються між різними ланками бюджетної системи.

Резервний фонд – фонд, який створюється за рахунок чистого прибутку для забезпечення покриття можливих збитків від фінансово-господарської діяльності.

Реструктуризація – використання у комплексі повністю чи частково зазначених вище методів.

Рефінансування – випуск нових позик для того, щоб розплатитися з власниками облігацій старої позики.

Ринок капіталів – ринок середньо- та довгострокових капіталів або грошових коштів (на термін більше одного року), що представляють інвестиційний фактор у розвитку економіки.

Ринок цінних паперів – частина ринку позичкових капіталів, де здійснюються емісія та купівля-продаж цінних паперів, формується ціна на них, урівноважуються попит і пропозиція.

Розподіл прибутку – спрямування прибутку на сплату податків, створення резервного капіталу, виплату дивідендів, поповнення статутного фонду, задоволення потреб окремих Учасників розподілу.

С

Світова валютна система – інституційно-функціональна форма організації міжнародних валютно-фінансових відносин, яка склалася внаслідок еволюції світового господарства і юридично закріплена міждержавними

домовленостями.

Секвестр бюджету – запровадження пропорційного скорочення (на 5, 10, 15 %) бюджетних видатків, що затверджені, щомісячно за всіма статтями бюджету, крім статей, які потребують захисту, до кінця бюджетного року.

Сеньйораж – дохід держави від емісії грошей.

Система золотого стандарту – грошова система, що відіграла важливу роль у розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин, інтернаціоналізації виробництва. Забезпечувала загальність світових грошей, їх повну конвертованість, стабільність купівельної спроможності та валютних курсів, а також автоматичне (внаслідок міграції золота) врівноваження платіжних балансів окремих держав, стабільність світових цін.

Скоригований валовий дохід – розрахунковий показник, що використовується для визначення суми оподаткованого прибутку під час обчислення податку на прибуток.

Спекулятивні операції – короткострокові фінансові дії з отримання прибутку у вигляді різниці у процентах з отриманих кредитів. До них належать валютний арбітраж, процентний арбітраж, операції «своп», валютна спекуляція тощо.

Спеціальний фонд – фонд фінансових ресурсів, що формується з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування конкретно визначених цілей.

Стратегічне управління – загальне управління фінансами. Виявляється у визначенні фінансових ресурсів через прогнозування на перспективу, встановленні обсягів фінансових ресурсів на реалізацію цільових програм тощо. Здійснюється вищими органами державної влади та управління: Верховною Радою України, апаратом Президента України, Кабінетом Міністрів України. До сфери безпосередньо державного управління належать лише державні фінанси.

Стратегічні інвестори – купують контрольний пакет акцій для здійснення стратегічного управління підприємством.

Страхова подія – подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, з настанням якої виникає зобов'язання страховика відшкодувати завдані цією подією збитки або сплатити страхове забезпечення страхувальників.

Страхова премія (внесок, платіж) – плата страхувальника страховикові за те, що той зобов'язується відшкодувати страхувальнику, в разі виникнення, матеріальні збитки, завдані застрахованому майну, або виплатити страхову суму при настанні певних подій.

Страхова сума – межа грошових зобов'язань страховика щодо компенсації завданих страховою подією збитків страхувальнику.

Страхове відшкодування – сума компенсації, що її сплачує страховик страхувальнику за збиток, спричинений застрахованому майну страховим випадком.

Страховий випадок – стихійне лихо, нещасний випадок або настання іншої події, за якої виникає зобов'язання страховика сплатити страхувальнику страхове відшкодування або страхову суму.

Страховик – юридична особа (страхова компанія), що діє на підставі відповідної ліцензії, беручи на себе певні зобов'язання щодо створення колективного страхового фонду і виплати з нього страхового відшкодування страхувальнику або третій особі (на користь якої укладено договір страхування) при настанні страхового випадку. Страховики – суб'єкти фінансового ринку, які реалізують різні види страхових послуг (страхових продуктів). Основною функцією страховиків на фінансовому ринку є здійснення всіх видів і форм страхування шляхом взяття на себе за певну плату різноманітних видів ризиків із зобов'язанням відшкодувати суб'єкту страхування збитки при настанні страхового випадку.

Страхувальник – юридична чи фізична особа, яка на підставі відповідної угоди зі страховиком сплачує страхові премії (внески, платежі) до страхового фонду й отримує право на відшкодування при настанні страхового випадку. Страхувальники – суб'єкти фінансового ринку, які купують страхові послуги у страхових компаній та фірм з метою мінімізації своїх фінансових втрат при настанні страхової події.

Субвенція – цільовий міжбюджетний трансферт, призначений на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який її надав. Різновид цільових субсидій, які передбачають спільну участь отримувача і бюджету у фінансуванні певних витрат.

Суб'єкти міжнародних фінансових відносин – фізичні, юридичні особи та держави, які за законом мають і здійснюють безпосередньо або через представників свої права та обов'язки, пов'язані з міжнародними фінансами.

Субсидія – вид допомоги у грошовій або натуральній формі, що надається із коштів державного чи місцевого бюджетів. Може виділятися юридичним та фізичним особам і має форму фінансової допомоги чи відшкодування втрат доходів (житлові субсидії в Україні малозабезпеченим громадянам на оплату житлово-комунальних послуг). У країнах з розвинутою ринковою економікою поширені субсидії виробникам сільськогосподарської продукції на відшкодування втрат доходів у зв'язку з підтриманням доступного рівня цін на продукти харчування.

Т

Тарифи страхові – ставки страхових платежів з одиниці страхової суми за певний період.

Технічні резерви – показник, який виражає грошову оцінку обов'язків страховика за страховими зобов'язаннями, і одночасно – сума коштів, що є гарантією виконання зобов'язань перед страхувальниками з огляду на наявні у портфелі страховика договори страхування.

Тимчасовий касовий розрив – незбіг у часі фінансування видатків з надходженням доходів.

У

Уніфікація – об'єднання кількох позик в одну. Спрощує управління державним боргом. Може проводитись як окремо, так і в поєднанні з консолідацією.

Управління державним боргом – забезпечення платоспроможності держави, тобто можливості погашення боргів.

Ф

Фінанси населення – сукупність грошових фондів, які акумулюються у населення з таких джерел: доходи від трудової діяльності; доходи від капіталу; доходи від рухомого і нерухомого майна; доходи, отримані у вигляді спадщини; доходи з інших джерел.

Фінанси підприємств – економічні відносини, пов'язані з рухом грошових коштів, формуванням, розподілом і використанням доходів та грошових фондів суб'єктів підприємництва у процесі відтворення.

Фінансова інфраструктура – сукупність інститутів та елементів, які створюють сприятливі умови для функціонування всієї фінансової системи. До них належать: система органів управління фінансами; нормативно-законодавча база; підготовка фахівців; інфраструктура фінансового ринку; спеціалізоване виробництво (цінних паперів, грошових банкнот, фінансової документації). Саме фінансова інфраструктура створює сприятливі умови для гармонійного функціонування всієї фінансової системи та кожної її сфери окремо.

Фінансова політика – складова економічної політики держави. У ній конкретизуються головні напрями розвитку народного господарства, визначаються загальний обсяг фінансових ресурсів, їх джерела та напрями використання, розробляється механізм регулювання та стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами.

Фінансова система (за внутрішньою структурою) – сукупність відносно відособлених та взаємопов'язаних підсистем і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин; (за організаційною побудовою) – сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками в економіці та характеризують систему управління фінансами в країні.

Фінансова стратегія – стратегія, що включає дії держави щодо стратегічного розвитку її фінансової системи. Розуміється як загальний напрям і методи досягнення поставленої мети і спрямована на вироблення цільових програм, для реалізації яких необхідні час і великі фінансові ресурси. Політика, що розрахована на довготермінову перспективу і вирішення глобальних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Фінансова тактика – поточна політика, спрямована на вирішення конкретних завдань відповідного періоду, що впливають із розробленої фінансової стратегії. Включає конкретні методи та засоби досягнення поставленої мети за конкретних умов, що дають змогу зосередити зусилля на варіантах рішення, які не суперечать прийнятій стратегії.

Фінансове вирівнювання – приведення витрат бюджетів (за економічною

та функціональною класифікацією) у відповідність до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на душу населення, усунення значних диспропорцій у здійсненні видатків у розрізі окремих територій.

Фінансове забезпечення – таке, що регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовують на практиці одночасно через установлення характерного для певного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними.

Фінансове планування – діяльність щодо формування та використання цільових централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів, які спрямовуються на розширене відтворення та задоволення поточних потреб держави.

Фінансове регулювання – регламентування розподільчих відносин у суспільстві й на окремих підприємствах.

Фінансовий важіль – засіб дії фінансового методу. До фінансових важелів належать: прибуток, доходи, амортизаційні відрахування, економічні фонди цільового призначення, фінансові санкції, орендна плата, процентні ставки за кредитами, депозитами, облігаціями та ін.

Фінансовий контроль – специфічний вид діяльності, здійснюваний всіма ланками влади та недержавними структурами щодо забезпечення на базі законності відповідного рівня фінансової дисципліни, ефективного руху централізованих і децентралізованих фондів, а також пошуку шляхів удосконалення процесів розподілу та перерозподілу грошових коштів у країні.

Фінансовий метод – засіб впливу фінансових відносин на господарський процес. Фінансові методи діють у двох напрямках: управління рухом фінансових ресурсів та ринкових комерційних відносин, пов'язаних зі зміною витрат і результатів, з матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання грошових фондів. Дія фінансових методів виявляється в утворенні та використанні грошових фондів.

Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. До його структури входять п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи; фінансові важелі; правове забезпечення; нормативне забезпечення; інформаційне забезпечення.

Фінансовий ринок – економічний простір, на якому формуються і функціонують обмінно-перерозподільчі відносини, пов'язані з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів та фінансових фондів, що набувають відображення в цінних паперах.

Фінансові інститути – посередники, що забезпечують «зустріч» позичальника та кредитора на фінансовому ринку. Забезпечують трансформацію тимчасово вільних грошових коштів у позичковий капітал.

Фінансові інструменти – різноманітні фінансові документи, які обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Фінансові операції – дії, спрямовані на вирішення певного завдання з організації та управління грошовими відносинами, що виникають при формуванні та використанні відповідних коштів.

Фінансові ресурси – грошові кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства.

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика – сукупність заходів, що здійснюються шляхом маніпулювання державним бюджетом – державними видатками та оподаткуванням – для досягнення повної зайнятості, зростання виробництва, зниження інфляції. Податки і державні видатки є основними інструментами фіскальної політики.

Фонд соціального захисту інвалідів – цільові кошти для створення робочих місць, передбачених для працевлаштування інвалідів, і для здійснення заходів, спрямованих на їх соціальну та професійну реабілітацію.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань – самостійний вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист з охорони життя та здоров'я громадян у процесі їхньої трудової діяльності.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – орган, що здійснює керівництво й управління загальнодержавним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням та похованням, здійснює збирання й акумуляцію страхових внесків та інших засобів, призначених для фінансування матеріального забезпечення і соціальних послуг, види яких передбачені статтею 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» і забезпечує їхнє надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Фондова біржа – особливий посередник на ринку цінних паперів, центр торгівлі ними. Виконує три основні функції: посередницьку, індикативну та регулятивну. Сутність посередницької функції полягає в тому, що фондова біржа створює достатні й всебічні умови для торгівлі цінними паперами емітентам, інвесторам та фінансовим посередникам. Торговельні угоди на біржі укладають брокери. Індикативна функція фондової біржі полягає в оцінці вартості й привабливості цінних паперів. Саме на біржі проводиться котирування цінних паперів, яке дає інформацію інвесторам про вартісну та якісну оцінку цінних паперів та динаміку їх розвитку. Регулятивна функція фондової біржі виражається в організації торгівлі цінними паперами. Фондова біржа встановлює вимоги до емітентів, які виставляють свої цінні папери на біржові торги, правила укладення і виконання угод, механізм контролю за діяльністю суб'єктів біржової торгівлі.

Функції фінансів – суспільне відображення їхньої сутності, внутрішніх властивостей.

Чистий прибуток – прибуток підприємства, який залишається після сплати податку на прибуток.

Я

Ямайська валютна система – система, що функціонує і розвивається у світовій економіці дотепер, визначена нарадою представників країн – членів МВФ, що відбулася в м. Кінгстон (Ямайка) в січні 1976 р. Кінгстонська угода поклала початок її утворенню.

Рекомендована література

1. Бюджетний Кодекс України. Закон України №2456- VI від 08.07.2010. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Податковий Кодекс України. Закон України №2755- VI від 02.12.2010. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Митний Кодекс України. Закон України № 4495-VI від 13.03.2012. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Про страхування. Закон України №85/96-ВР від 07.02.2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України №2464-VI від 01.01.2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
6. Про Рахункову Палату. Закон України №576-VIII від 04.02.2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>
7. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закону України № 3480-IV від 23.02.2006р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15?find=1&text=%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8#w1_4
8. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
9. П(С)БО 11 «Зобов'язання». Наказ Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 зі змінами і доповненнями. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
10. Про державну фіскальну службу України. Постанова Кабінету Міністрів України №236 від 21.05.2014. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п>
11. Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України №215 від 15.04.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>
12. Положення про Міністерство фінансів України. Указ Президента України №446/2011 від 08.04.2011. Верховна Рада України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>
13. Державна казначейська служба України: діяльність. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
14. Міністерство фінансів України: аспекти роботи. URL: <https://www.minfin.gov.ua>.
15. Національний банк України: статистика. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.
16. Бедринець М.Д., Довгань Л.П. Фінанси підприємств : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 292с.
17. Бородіна Ю.Р., Глущенко Я.І. Аналіз та напрями реформування пенсійної системи в Україні. Успіхи і досягнення у науці. 2024, № 6(6). С.752-

761.

18. Бюджетна система: підруч. Тернопіль : ТНЕУ, 2013, 279 с.
19. Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування: дис. на здобуття наук. ступен. канд.ек. наук. Львів, 2021. 216с. URL: https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/04/dis_galamai.pdf
20. Глущенко Я.І. Фінанси: електронний курс на платформі дистанційного навчання «Сікорський». Сертифікат ДК№ 0276 від 29.02.2024. URL: <https://classroom.google.com/c/MTUyMTA0MTA4OTI2?cjc=>
21. Глущенко Я.І., Корогодова О.О., Моїсеєнко Т.В., Сосновська О.О., Черненко Н.О. Диверсифікація банківської діяльності в умовах фінансової глобалізації на засадах Індустрії 4.0. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2021. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.18.2021.231164> URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231164>
22. Глущенко Я. І., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О. Концептуальні засади податкового планування підприємств у контексті Четвертої промислової революції. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>
23. Гладишева О.О., Глущенко Я.І. Світовий досвід впровадження інструментарію Індустрії 4.0 в оподаткуванні. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2022. №3 (82), с. 118-122. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.16>
24. Глущенко Я.І., Корогодова О.О., Черненко Н.О., Москвичова К.К. Вплив податкового ландшафту країни на податкове планування ТНК в умовах проєкту BEPS. Academy Review. 2024, № 1 (60). С.93-104. DOI: [10.32342/2074-5354-2024-1-60-7](https://doi.org/10.32342/2074-5354-2024-1-60-7)
25. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Основи функціонування фінансів державного сектора як складової фінансової системи України. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Deineka_3.pdf
26. Іванюк В.Е. Модернізація системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. на здобуття наук. ступен. канд.ек. наук. Київ, 2019. 282с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ivaniuk_Viktoriiia/Modernizatsiia_systemy_opodatkuuvannia_dokhodiv_fizychnykh_osib_v_Ukraini.pdf?PHPSESSID=k3vv052j7jcs3niec h4v120bq5
27. Коваленко В.М. Фінансова система України: концептуальні основи та стратегія розвитку: дис. на здобуття наук. ступеня доктор. економ. наук. Львів, 2019. 513с. URL: https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/09/dis_lovalenko.pdf
28. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/128a3d3e5284d3be2fb2604f9a67f543.pdf> С.12-14
29. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України: монографія / І.О. Школьник, Т.А. Васильєва, С.В. Леонов та ін. Суми, Сумський державний університет, 2017. 343с.
30. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики

України: монографія / Борзенко О.О., Богдан Т.П., Шаров О.М. та ін. К. 2019. 372с.

URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Rozvytok_finansovykh_institutiv_YeS_ta_vyklyky_dlia_finansovoi_polityky_Ukrainy.pdf?

31. Ставерська Т.О., Іванюта О.М. Історія фінансів: навч. посіб. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2013. 83 с.

32. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси : підруч. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/15498/1/Finansu_2024_350.pdf

33. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посібник. Київ, 2017, 184 с.

34. Фінанси: підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ, 2017. 720 с.

35. Фінанси: навчальний посібник в 2-х частинах/ [Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін.] за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса, 2015. ч.1. 344с. URL:

<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4243/1/%d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%b8.%20%d0%a7%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b0%201.pdf>

36. Фінанси: навчальний посібник в 2-х частинах/ Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін. за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса, 2015. ч.2. 309 с. URL:<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4244/1/%d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%b8.%20%d0%a7%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b0%202.pdf>

37. Фінанси: навчальний посібник / Крутова А.С., Близнюк О.П., Лачкова Л.І. та ін. Харків, 2013. 560 с.

38. Фінанси : підруч. / Юхименко П.І., Бойко С. В., Голубка С.М. та ін. ; за наук. ред. П.І. Юхименка, С.В. Бойко. К.: Центр учбової літератури, 2018. 414 с. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5676/1/Finansy.pdf>

39. Фінанси підприємств: навч. посібник/ за заг. редакцією Г.Я. Аніловської, І.Б. Висоцької. Львів, ЛьвДУВС, 2018. 440 с.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Шелест Олексій Леонідович

ФІНАНСИ

Методичні вказівки до проведення
практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форми здобуття освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 20.02.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк 3,99. Обсяг 1,293 Мб. Зам. № 54/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна